

klin

Boštjan Gorenc Pižama: Mož besed

4 **Zdaj, ko berem manj – čeprav še vedno precej – imam kar slabo vest**

Bralci izginjajo

6 **Knjiga le še dobrina?**

Boleče besede

8 **Za neuke komentarje ne potrebujemo dovoljenja**

A journalist's worth is as big as the language skills they retain

12 **The blessing and the curse of journalism**

Število objav ali njihova odličnost?

14 **Tako imenovana znanost**

Des Freedman, profesor na londonski univerzi Goldsmiths

18 **Univerza bi morala spodbujati razmišljanje**

Ocena filma: Kaj pa Mojca?

26 **To so moške zadeve, jaz se na to ne spoznam**

Časopis študentov novinarstva KLIN
April 2015

Odgovorna urednica:
Katarina Bulatović

Urednica fotografije:
Sanja Gornjec

Novinarji:
Sanja Gornjec, Valentina Novak, Tadeja Kreč,
Enja Zagoršek, Maja Jagodič, Anja Horjak, Matej Luzar,
Martina Murko Gajšek, Anamarija Lukovac, Sara Jagodič,
Romana Biljak Gerjevič, Zala Štritof, Katarina Bulatović,
Uršula Vratuša Globočnik, Ivana Simoniti, Blaž Mohorčič,
Klavdija Rupar, Anže Lebinger, Gal Jerman, Nina Korošec,
Patricija Fašalek

Lektorica:
Tea Letonja

Naslovnica in prelom:
Gašper Uršič

Ilustracije:
Nuša Jurjevič

Naslov uredništva:
Fakulteta za družbene vede – Klin,
Kardeljeva ploščad 5,
1000 Ljubljana

Elektronska pošta:
fdv.klin@gmail.com

Izdaja:
Društvo študentov novinarstva
FEJS Slovenija

Tisk:
Camera d. o. o.

Naklada:
500 izvodov

Uvodnik

Beseda, koliko si vredna?

Piše: Katarina Bulatović

Prvega sem našla v košu za smeti na balkonu fakultetne knjižnice. Med rjavkastim bananinim olupkom, prazno plastenko ledenega čaja, ovojem sendviča, plastičnim lončkom, v katerem je ostal požirek kave, se po njem razlil in pustil madež, da se je njegova površina začela gubati. Tudi drugemu nekdo ni prizanesel. Zmotila ga je prekratka noga mize v predavalnici, zato ga je dvakrat prepognil in podložil majajoč lesen kos pohištva. Našla sem še tretjega, spet v košu, pozabljenega med mokrimi brisačami za brisanje rok na stranišču. Nekaj nedotaknjenih je obležalo ob nabiralnikih profesorjev. Žal mi je, dragi Klin, ker te tako teptajo.

Ko nam je po številnih zapletih omenjeno prvo številko v letošnjem študijskem letu oktobra vendarle uspelo izdati, sva s še eno ustvarjalko začeli z deljenjem izvodov po hodnikih fakultete. »Časopis,« sva mimoidočemu študentu razložili in mu ponudili izvod, medtem ko naju je vprašujoče gledal. »Tudi zate. Če bi ga slučajno prebral. Prelista? Zastonj!« sva nadaljevali. »Časopis? No, potem pa ne, hvala,« je odvrnil. In odšel. Pustil naju je sami s kupom besed, osemindvajsetimi stranmi dela med lanskim poletjem. Izkupičkom številnih dogovarjanj in premetov miselnih zemljevidov.

Branjeveke na tržnici vsak dan zavijejo solato v papirnate črke, pa to nikogar posebej ne zmoti. Tudi Klin v košu me ne bi tako zaskedel, če ne bi dobila občutka, da je v ozadju nekaj srhljivejšega. Malodušje. Odločno se sprehaja tam, kamor nikoli niti pomotoma ne bi smelo zaiti. Zažira se med police knjig v knjižnici, ostaja v zraku sten nekaterih predavalnic in fakultetnih hodnikov. Kaj se nam je zgodilo?

Prve vrste fakultetnih predavalnic niso praviloma nikoli zasedene. Polni so le tisti prostori, kjer je prisotnost obvezna. Stoli tam res niso prazni, misli pa so velikokrat drugje. Ko se iz profesorjevih ust zasliši vprašanje, se nekateri šele prvič predramijo ali dvignejo pogled z mobilnega zaslona. Morda se utiša šepet, nato pa nastane tišina. Na ponavadi redka vprašanja odgovarjajo čudne izjeme. Če kdo dvigne roko in vpraša nekaj, kar ni v povezavi z bližajočim se izpitom, je grabežljiv. Če ga zbode napačno postavljena vejica pri predstavitvi ali odrezavo elektronsko sporočilo, je pikolovski. Šestica kaže ponavadi na ne preveč poglobljen študij, ocena deset pa naj bi pomenila odličnost. Ta razlage večinoma nikoli ne dobi. Zasije v spletnem referatu, kakor da je končna, kakor da njenega dosežka z nadaljnjo prizadevnostjo, resnostjo in usmeritvami ni več mogoče izboljšati ali nadgraditi.

Predvsem pa nikoli ni za nič dovolj časa. Ne za argumentirane pohvale, še manj pa za obširnejše predloge izboljšav esejev, seminarskih nalog in drugih pisnih izdelkov. Če jih študent želi slišati, dobi zoprn občutek, kakor da bi z željo po pojasnitvi tistih bolj izkušenih v kabinetih, ki vedo mnogo več, kradel njihov dragoceni čas.

Skorajda ne dvomimo, ker želimo ugajati. Domišljamo si, da pomeni spremljanje medijev spust po zaslonu z družbenimi omrežji. Učimo se iz zapiskov s številnimi osnovnimi pravopisnimi in vsebinskimi napakami, namesto da bi posegli po predpisani literaturi, za branje si ne vzamemo dovolj časa, izoblikovana stališča so nam bolj ali manj tuja.

Pa seveda temu ni vedno čisto tako. Prizadevni in razmišljujoči posamezniki so povsod in na vseh straneh. Vendar, srhljivo je, kako se včasih zdi, da velikokrat popolnoma sami potiskajo tovornjak s tovorom, medtem ko nekdo sedi za volanom, istočasno stopa na plin, a sklopke noče spustiti. Prevozno sredstvo se seveda nikamor ne premakne, privoščljivec na sprednjem sedežu se krohota ali pa skomigne z rameni in reče: »Tako pač je. Sistem je kriv, jaz ne morem ničesar spremeniti.«

Pri pripravi tokratne številke smo se zalotili ob misli, kaj narediti, da jo bodo mimoidoči sploh vzeli v roke. Večje fotografije, privlačnejši citati? Kakšni naj bodo naslovi? Naj besedilo razdelimo v več odstavkov in ga skrajšamo? Misel na takšne trike je pri medijskih hišah ob njihovi številnosti in poplavi informacij morda del vsakdanjika, za študentski časopis, čigar bralci naj bi bili študenti, pa je absurdna. Ne bi se smeli spraševati, ali je naše ustvarjanje sploh smiselno. Odgovor na to bi moral biti samoumeven.

Da povod za nadaljnjo ignoranco medijev ne bi bile naše dodatne napake, začnimo na začetku. Pri jeziku. Novinar, ki želi svoje delo opravljati celovito, o načinu podajanja premisli. Ne more pričakovati, da bo občinstvo njegove morda dobro pridobljene informacije jemalo resno, če se mu zatika pri osnovnih stavčnih strukturah. Pisec s tem osnovnim orodjem poskrbi, da so njegovi izdelki manj banalni, bolj sporočilni, da z njim odgovori na temeljna vprašanja. Če želimo, da tudi jezikovna prožnost v tekmi s časom postane del našega vsakdanjika, prizadevanj za nenehen napredek ne smemo nikoli zanemariti.

Boštjan Gorenc Pižama: Mož besed
Zdaj, ko berem manj – čeprav še vedno precej – imam kar slabo vest

Piše: Sanja Gornjec
Foto: Mojca Gorenc

Boštjan Gorenc Pižama je prevajalec. Tiste debele zbirke Pesem ledu in ognja, mladinskega romana Krive so zvezde in otroških štorij o Kapitanu Gatniku. Je stand up komik. In ustvarjalec podcastov. Pisec kratkih zgodb. Pred štirimi leti je vodil podelitev viktorjev in je nekdanji urednik mladinskega leposlovja pri Mladinski knjigi. Njegova najpomembnejša lingvistična vrednota je igrivost, njegova najljubša barva pa #2307f5 (ultra marin modra). Pije kapačino in ima mobilni telefon vedno na dosegu roke.

Zakaj vzdevek Pižama?

Numerološko sem si dal izračunati, kakšen vzdevek potrebujem, da bi lahko dajal intervjuje za študentske časopise na FDV-ju. Končno se je to uresničilo. Metoda, hvala, dobro si preračunala.

Zdaj ko vam je veliki met uspel in se pogovarjava, boste izbrali drugo ime?

Ne ne, še naprej bom ponosen nase.

Jezik je skupni imenovalc vašega dela, »človek s črkami« ste si nekoč rekli. Bi lahko izpostavili tisto črkovno opravilo, ki vam je najbolj pri srcu?

Težko, pravzaprav. Odločiti bi se moral med prevajanjem in komičnim ustvarjanjem. Super je kreativno ustvarjati, ampak nikoli ne veš, kdaj lahko presahne. Fino je imeti poleg tega še kaj, kjer nisi toliko odvisen od same kreativnosti. Pri meni je to prevajanje. Če hočem dobro prevajati, si ne morem privoščiti nekajletne pavze, ker bi vmes zarjavel. Srečo imam, da v prevajanje dobivam knjige, ki so mi všeč.

Če vprašam, ali je izkušnja branja originala in prevoda primerljiva, boste najbrž odgovorili, da je odvisno od prevoda. Imam prav?

Ja in ... (poudarek) predvsem od kakovosti prevoda. Če nimaš jezikovnih kompetenc za branje v izvorniku, ti ne ostane drugega kot branje prevodov. Ti prvenstveno nastajajo za ljudi, ki dotičnega jezika ne obvladajo. Ko prevajam Martina (George R. R., op. a.), ga ne prevajam za vse, ki so ga v angleščini že prebrali, ampak za tiste, ki ga berejo v slovenščini. Prevajalec mora prevesti čim bolj zvesto. To ne pomeni, da se nujno drži vsake črke, ampak mora zajeti duh knjige in najti zdravo ravnovesje.

Trenutno je postopek nastajanja knjig na našem tržišču zelo siromašen. Samo še nekaj založb dejansko skrbi za kakovost. Kot prevajalec si že nekajkrat šel skozi besedilo in veš, kaj v njem piše. No, zna se zgoditi, da ne piše tisto, kar misliš (smeh). Določenih napak zaradi prevelike vpletenosti v besedilo sploh ne zaznaš več. Velikokrat se zgodi, da v naglici kaj bolj krevljasto prevedeš. Nihče ne dela brez napak. Zato je nujno, da gre prevod po predaji iz prevajalčevih rok čez več parov oči. Tako čez lektorjeve in urednikove, in če je le možnost, tudi čez korektorjeve. Zelo malo je založb, ki se tega še držijo. Zmanjševanje produkcijskih stroškov se potem pozna na kakovosti prevodov.

V knjigah, ki jih prevajate, predvsem v tistih s fantastičnimi svetovi, je veliko izmišljenih izrazov, ki si jih je bilo treba na novo izmisliti, ne samo prevesti. Jih ustvarjate sami ali v dogovoru z urednikom, lektorjem?

To počnem sam. Če se kdaj ne morem odločiti, se po navadi posvetujem z urednico ali vprašam prevajalske kolege. Besede, ki jih skreiraš za potrebe prevoda, morajo biti take, da zvenijo naravno. Iščeš, kot temu pravi Gradišnik, po metajezikovni mreži. Držiš se slovenskih oblikoslovnih pravil ter s pomočjo korenov in obrazil zgneteš nekaj novega. Neprestano je prisotno lovljenje krhkega ravnotežja med sistemoma izvornega jezika in jezika, v katerega prevajaš.

Pred dvema letoma ste v govoru ob podelitvi priznanj Zlata hruška dejali, da še niste naleteli na ekstremni primer

lektorja, ki bi se jezikovnega purizma držal kot pijanec plot. Kakšna je sicer vaša izkušnja z lektorji?

Super! Sploh lektorica, s katero delava pri prevodu Martina, je genialna. Ima zrel občutek za jezik in mi dopusti slogovne šrafure, ki si jih privoščim znotraj besedila. Obenem tudi sama jezik obvlada toliko, da mi je že nekajkrat predlagala kakšno besedo namesto tiste, ki sem jo uporabil sam. To je tisto, kar mora lektor delati. Zaznati duh besedila, ki ga lektorira, in ga korigirati znotraj registra, v katerem je zapisan.

V vaših besedilih, zapisanih ali tistih na odru, lahko najdemo ogromno arhaizmov. Zasedila sem, da zelo radi prebirate Vodnikove stare pesmi in druge podobne zapise. Kdaj se je pojavila ta ljubezen do stare slovenščine?

Vedno mi je bilo zanimivo odkrivati, kako so včasih govorili. Zanimivo je gruntati, kako je med nami časovna distanca, ampak se neke osnovne poteze sveta ne spreminjajo. Sem velik oboževalec Pavla Knobla, človeka, ki je napisal

prvo slovensko posvetno pesniško zbirko, ampak je zamolčan s strani uradne literarne zgodovine, vsaj kar se tiče poučevanja v šolah. Zanimivo je, da štirih parov Knoblovih kratkočasnih pesmi, ki so izšle pet ali šest let pred Vodnikovimi Pesmi za pokušino, sploh ni omenjenih v Kosovem Pregledu slovenskega slovstva. Po svoje je jasno, zakaj. Uvodna slovenska pesnitev ni bila »Kranjc, tvoja zemlja je zdrava in pridnim nje lega najprava«, ampak »Napnimo fagot, prdimo povsoda«.

Prepričana sem, da bi trinajstletnikom to bilo veliko bolj zanimivo.

(Glasno.) Njim bi bilo d' best! Pokazati jim je treba, da je jezik živ! Da literatura ni le pehar, poln hrušk in izpljunjenih datljev. Ne razumite me narobe, Cankar je genialen pisatelj. In čeprav v nekem delu nastopajo otroci, to še ni čtivo za otroke. Pri trinajstih nimaš življenjskih izkušenj, da bi ga lahko dojel. Še v gimnaziji, se spomnim, sem Cankarja poštekal samo približno. Po tridesetem ga začneš zares dojemati.

Kakšni so vaši spomini na šolske knjižnice?

Bolj kot v osnovni sem v knjižnico zahajal v srednji šoli. Takrat smo imeli tudi novinarski krožek in polno raznih dejavnosti. Knjižničarka je zelo spodbujala kreativno udejstvovanje dijakov. Poleg tega je bil v knjižnici računalnik z internetom, kar je bilo leta '95 zelo dobrodošlo. Tam smo previseli še ure po pouku. Iz knjižnice smo odšli, ker se je zapirala.

Katere knjige iz otroštva in mladosti so vam najbolj ostale v spominu?

Med prebiranjem otroku ponovno podoživljam tiste najbolj zgodnje – Zmaja Direndaja, Pedenjpeda, Kdo bo z nami šel v gozdček. Slovenske otroške klasike. Potem so tu še Pika Nogavička, Hrošč leti v somraku iz najstniških let, ki se mi zdi ena boljših kriminalk. V osnovni šoli sem prebiral kavbojke. Proti koncu osnovne je že padel Štoparski vodnik po galaksiji, ki me je resno zaznamoval.

Katera slovenska zgodba, ki še ni bila filmsko uprizorjena, ima potencial, da nekoč postane nekaj gledljivega? (Izstreli.)

Bobri. Bobri definitivno. Bobri so spektakel.

Kaj pa Pod svobodnim soncem?

Tudi to. Ampak se mi zdi, da so Bobri bolj slovenski.

V enem od svojih zapisov je jezikoslovec Andrej Skubic zapisal, da se ne spomni, da bi se v šoli kdaj zavestno učil pravopisa, ampak je znanje »pobral« iz knjig.

Bi se kar strinjal z njim. Kot otrok sem prebral nenormalne količine knjig. Zdaj, ko berem manj – čeprav še vedno precej – imam kar slabo vest. Zdi se mi, da ti mehanizmi jezika kar nekako pridejo v kri. Sploh za finese. Ko sem v srednji šoli poštelal skladišne ravni stavkov, mi je bilo d' best. To je edina stvar, s katero se lahko pohvalim, da mi res gre.

Nikoli niste diplomirali. Kje se je zalomilo oziroma obrnilo v pravo smer?

Zalomilo se je tretji dan, ko sem se prepisal z dvopredmetnega študija angleščine in novinarstva na samostojno angleščino. Tako sem izgubil možnost, da bi vsak dan preživel tri ure na avtobusu mestnega prometa, s katerim bi se vozil med Aškerčevo in Kardeljevo ploščadjo in se med vožnjo učil. Dve diplomni sem imel na pol napisani, pa so mi vedno manjkali neki izpiti.

In v življenju pridejo druge stvari. Ko se začneš enkrat preživljati, nekako zmanjka časa. Na srečo za to, kar trenutno delam, ne potrebujem papirja. Če bo čez petnajst let to propadlo in se bom moral vračati v prosveto s kislim obrazom, bom verjetno trkal na vrata filofaksa in spraševal, kako lahko dokončam študij, da me bodo na kakšni vaški šoli sploh hoteli za učitelja. Trenutno raje delam druge stvari. Tri leta zapored že podeljujem diplome na vašem faksu in potem zmeraj fehtam, če jim je kje kakšna ostala.

Nisem vedela, da ste bili vpisani na študij novinarstva. Samo vpisan. Na FDV-ju sem bil dejansko samo enkrat, še pred samim začetkom študijskega leta. Prišel sem gledat urnike. Kot po navadi sem bil površen in sem predvideval, da je predmetnik za samostojni in dvopredmetni urnik angleščine enak. Nato pa sem ugotovil, da ima samostojna angleščina več književnosti, ki me je zelo zanimala, in proste petke. Ko vidiš, da bi se v Ljubljano lahko vozil samo štirikrat na teden, je to kar močan odločilni faktor. Zdi se

mi, da sem se prav odločil. Če ne drugega, sem rešil enega človeka, da ni postal novinar.

Kako iščete pravo ravnotežje med živo in knjižno slovenščino?

Vsi imamo vsajeno, da mora biti vse slovnično popolno. Ampak živega jezika ne moreš tako zajeti. Premi govor, na primer, moraš malo zmaličiti. Ko je treba kakšnemu liku znižati register, delam to z besediščem. Namesto knjižnih besed uporabljam popačenke, germanizme, slengizme ali delam namerne napake. Namesto ki uporabim kateri, ne uporabljam povratno svojilnih zaimkov. Po navadi grem od primera do primera in ugotavljam, koliko je stvar odmaknjena od knjižne norme.

Kaj vas je najmlajši družinski član naučil o zgodbah?

To, da lahko Muco Copatarico poveš dvajsetkrat zapored v treh dneh in je še vedno zanimiva. Zdaj smo na stopnji, ko so padci nekoga najbolj smešni. Pa saj smo odrasli isti. Ko vidiš, da nekdo pade, je to najboljša zgodba. Nekaj, kar se zgodi komu drugemu, je komedija. Če se zgodi tebi, je tragedija.

V stand upih so zelo pogoste šale na svoj račun. To potem ne more biti tragedija?

Pri meni je to honorar (*smeħ*). Ko smo pri nas začenjali s stand upom, nismo vedeli, kako bodo ljudje sprejeli norčevanje iz drugih. Začel sem tako, da sem se nekaj minut delal norca iz sebe. S tem sem si kupil dovolilnico, da je bilo občinstvo bolj popustljivo, ko sem se začel delati norca iz drugih. Če izhajaš iz sebe in prigod, ki so se ti zgodile in jih zaviješ tako, da izpadeš malo večji bučman, lahko razviješ hudo zgodbo. Tu je ta poetična svoboda, ki si jo človek vzame.

Mineva leto od premiere vaše predstave 50 odtenkov sive ...

Zdajle bo, ja ... Ojoj, sploh nismo obeležili! (*Brska po telefonu.*) 13. marca. Že več kot eno leto.

Zakaj se je predstava tako prijela? Ste našli univerzalni recept za smeħ?

Univerzalnega recepta ni. Predstava traja toliko časa, ker organsko raste. S pomočjo SITI Teatra pridobivamo občinstvo, ki ga sicer ne bi. Upam, da bomo do konca koledarskega leta še orng orali.

Se material v predstavi spreminja?

Ne, je kar stalen. Oziroma ... Naraščča. Včasih daš kakšno stvar stran, sicer pa imam v samem uvodu nekaj minut aktualnih šal, ki se ne ponavljajo. Ob novi predstavi, ki bo – če bo šlo vse po načrtih – naslednje leto, lahko gledalci pričakujejo nekaj novega.

Katere medije spremljate?

Veliko informacij dobivam iz svojega Twitter mehurčka. Sicer pa od naših redno spremljam MMC. Super mi je, kar delata Anže in Taja na portalu Pod črto. Spremljam Anžeta Tomiča z Apparatusom, pri katerem tudi aktivno sodelujem. Metina lista. Take, kjer vem, da bom dobil dobre vsebine. Od časopisov pa Dnevnik in Delo, pri katerem na primer bolj Lenarta J. Kučiča. No, on je bil moj sošolec, ki je študiral oboje, angleščino in novinarstvo. In evo, če bi diplomiral, bi mogoče lahko jaz pisal za Sobotno prilogo (*smeħ*).

Zmanjševanje produkcijskih stroškov se pozna na kakovosti prevodov.

Bralci izginjajo

Knjiga le še dobrina?

Piše: Valentina Novak

Že pogled na sodobne dnevne sobe v Sloveniji razkrije veliko. Pred dvajsetimi leti so bile večinoma narejene tako, da je bil velik del prostora namenjen knjižni omari ali policam. Danes ta prostor zapolnjuje velik televizijski zaslon, zraven je naslonjač, recimo rdeče barve, kakšna knjiga pa je tam morda kot okras, če je že ravno rdeča in pristoji naslonjaču. Kultura klasičnega branja literature v Sloveniji se je spremenila, zmanjšuje se število izobraženih bralcev, knjiga pa je razvrednotena, na kar kažeta povečana knjižnična izposoja in upad prodaje.

Knjigo smo iz življenja izrinili. Ob poplavi medijev, hitrem tempu življenja in potrebi po instatnem informiranju redko kdo zaide v knjigarno, da bi knjigo kupil in jo doma študiozno prebral. Enostavneje je pogledati gibljive slike ali samo pregledati novice na družbenih omrežjih. Klasično branje pa s seboj prinaša več pozitivnih učinkov, ki niso le širjenje besednega zaklada. »*Branje je veliko bolj kompleksno miselno početje kot le poslušanje ali gledanje vizualnih podob. Ko beremo, je treba dešifrirati pomen znakov na papirju, iz njih sestaviti besede, jih v možganih interpretirati in iz tega v glavi sestaviti podobe, zvoke ali abstraktne koncepte. Če hočeš znati misliti in razumeti abstraktne reči, se moraš disciplinirati, naučiti misliti in konzimirati vednost,*« *pojasnjuje Miha Kovač*, redni profesor na Oddelku za bibliotekarstvo Filozofske fakultete v Ljubljani in direktor Mladinske knjige. Z branjem izpopolnjujemo tudi sebe – izoblikujemo lastne poglede, širimo perspektive in razvijamo sposobnost empatije. »*Z leposlovnim branjem spoznavamo nekoga drugega, bodisi skozi jasno vidno govorico avtorja bodisi skozi govorico protagonista. Pri tem ni toliko pomembno, da se z literarno osebo strinjamo, pomembneje je to, da smo se vanjo sposobni vživeti. To močno vpliva na naš način razmišljanja in dojemanja sveta okoli nas,*« *izpostavlja Alojzija Zupan Sosič*, redna profesorica na Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete v Ljubljani.

V Sloveniji so trenutno trije odstotki ljudi, ki preberejo več kot 20 knjig na leto, nebralcev pa je približno 45 odstotkov. Podobno stanje je v Avstriji in Italiji. Če to postavimo v kontekst ene izmed naprednejših evropskih držav: na Norveškem je nebralcev približno sedem odstotkov, takih, ki preberejo več kot 15 knjig na leto, pa 40 odstotkov. Sicer gre za popolnoma različne kulturne tradicije, vseeno so razlogi za takšno stanje v Sloveniji tudi neodvisni od tega. V Sloveniji se namreč negativen odnos do knjige začne že v osnovnih šolah. »*Nagnjeni smo k temu, da jamramo, kako pretežka je šola, kako so otroci preobremenjeni ... Učbeniki so predstavljeni kot nepotrebno zlo, ki ga je treba čim prej nadomestiti z digitalnimi učnimi gradivi. Večinsko mnenje odklanja to, da bi se otroci morali zares potruditi, da se kaj naučijo, češ, »šola mora biti lahka in zabavna«. To je popolna zabloda. Da pridemo do znanja, se moramo naučiti delati, disciplinirati in garati. Branje pa je v resnici v veliki meri tudi zabava, ampak taka, ki zahteva večjo disciplino duha kot všečkanje slik od kužkov in muckov na Facebooku,*« *pravi Miha Kovač.*

Značilnost Slovenije je tudi izrazita knjižnična kultura. Uradni podatek je namreč 12 knjižničnih izposoj in 3 kupljene knjige letno na prebivalca. Neto izposoja knjig z odštetimi podaljšavami na odraslega prebivalca pa je približno 2,5-krat večja kot prodaja, kar nakazuje, da ljudje knjigo dojemajo kot dobrino, ki mora biti zastoj, in ne kot nekaj, kar se kupi. Knjiga s tem postaja vse bolj razvrednotena. **Samo Rugelj**, strokovnjak na področju knji-

žnega založništva, fizično posedovanje knjige opisuje kot dobrodošel pogoj za resnega bralca: »*Pri knjigi iz knjižnice gre ponavadi za informativno branje, brez namena, da si nekaj vtisneš v spomin, zato ta knjiga ne postane del tvojega intelektualnega korpusa. Če pa imaš knjigo v lasti, si v njej najbrž fizično označil tisto, kar je zate pomembno in lahko čez na primer eno leto to zelo hitro osvežiš, ko jo potegneš s police. To je ključno za pridobivanje znanja in bogatenje besednega zaklada. Kje bo drugače človek izvedel in si zapomnil nove besede? Ena stvar je namreč to, katere besede človek pozna po pomenu, druga pa to, katere besede aktivno uporablja v pisni komunikaciji.*«

Če gledamo širše, je branja danes v resnici več kot kadarkoli prej. Beremo namreč SMS sporočila, elektronsko pošto, družabne medije in podnapise v filmih, vendar gre pri tem za površno branje. Manj je t. i. resnih oziroma intelektualnih bralcev, ki berejo po bralnem načrtu in si ustvarjajo lastno knjižnico. Eden od razlogov je gospodarska kriza, ki je delu populacije odtegnila finančna sredstva za nakup knjige, v intelektualnih debatah pa se tudi ni več popularno pogovarjati o knjigi. »*Lažje je debati o knjigi slediti na primer na spletu, se priključiti nekemu mnenju, kot pa knjigo samostojno prebrati, si izoblikovati mnenje in nekoga vprašati, ali je to knjigo prebral. To ni več modno, poleg tega je temu treba posvetiti čas in delo,*« *še pojasnjuje Alojzija Zupan Sosič.*

Več je tudi vpisa na visoke šole v Sloveniji, s čimer se znižuje nivo vpisanih na univerze. Posledično se struktura branja med visokošolsko izobraženimi ljudmi približuje strukturi branja, kot je včasih obstajala med srednješolsko izobraženimi ljudmi. Univerze pa so po besedah Mihe Kovača postale »grobjarji knjig«. Pred tridesetimi leti je bilo za študente normalno, da so pri posameznem predmetu prebrali dve do štiri knjige za izpit, danes preberejo članke, bloge in izseke poglavij, s čimer knjiga izginja tudi iz univerzitetnega okolja.

Nedavna raziskava Eurobarometra je pokazala, da se kulturno udejstvovanje Evropejcev izrazito niža v vzhodnoevropskih državah. V podobno smer gre tudi Slovenija. Zmanjšuje se obiskovanje gledališč, koncertov, filmskih predstav ter poslušanje kulturnih programov na radiu in televiziji. Praktičen primer, ki ponazarja, da upad klasičnega branja vpliva na širšo kulturo, podaja Alojzija Zupan Sosič: »*Če na primer izobraževalni načrt študentov arhitekture nima vključenih nobenih ogledov razstav in slik, potem ti študenti nimajo pregleda nad umetnostno zgodovino – nad tem, kaj je bilo v Ljubljani pred petdesetimi leti, kaj pred dvajsetimi, kaj je delal Plečnik, kaj delajo mladi slovenski arhitekti ... Posledično bo pač narisana nek načrt, mi ga bomo sprejeli, ker je pet evrov cenejši od drugega in imeli bomo grdo Ljubljano.*«

Trenutna ponudba literature na slovenskem trgu je sicer dovolj raznovrstna, za večji uspeh pa potrebuje ustrezno promoviranje nekomercialnih knjig in sofinanciranje s strani države. Pri tem slovenskim knjigam tržno gospodarstvo na dolgi rok ne bo koristilo, saj bi s tem pristali na samih tujih knjigah, kar bi osiromašilo našo znanstveno

literaturo in besedišče. Problem dobre promocije pri nas je predvsem v razširjenosti mnenja, da se nekomercialnih knjig ne promovira. »*Zakaj smo toliko oglaševali 50 odtenkov sive? Vnaprej smo vedeli, da jo bo kupilo veliko ljudi, pa se je vseeno toliko o tem pisalo, manj pa o kaki knjigi, ki je res kvalitetna, pa ni komercialna. Potem pa se čudimo, zakaj nikogar ne zanimajo nekomercialne knjige. Promotorji knjig vseskozi promovirajo uspešnice, za katere menim, da imajo preveč slave in besed,*« *ocenjuje Zupan Sosičeva. Največji vpliv pri ustvarjanju »imidža« knjige imajo mediji. Znana pogovorna oddaja Oprah je primer dobrega zgleda predstavljanja knjig, ki so bile velikokrat daleč od trivialnih. Tista knjiga, o kateri se je v oddaji govorilo, pa je imela na koncu ogromno bralcev.*

Po drugi strani je knjiga v naših medijih predstavljena veliko slabše. Kulturne vsebine so v primerjavi s ostalimi marginalizirane, pomemben pa je tudi način, na katerega se govori o knjigah. »*Takoj ko se pri nas pojavi kakšna knjižna oddaja, je reakcija povprečnega gledalca negativna. Ponavadi se namreč pojavi še kak slovenski pisatelj, ki s trpečim izrazom na obrazu razlaga o globinah svojega dela. Dolgčas. Avtorji, založniki, pa tudi novinarji ne znajo knjige predstaviti kot nekaj, kar je del pop kulture. Velika večina knjig je zabavnih, zanimivih in duhovitih, kakšne pa so seveda tudi malo zatežene, saj je takšno tudi življenje,*« *razmišlja Miha Kovač.*

Če primerjamo bralno in nakupovalno kulturo, se bralna spodbuja veliko bolj. Na nivoju države velja mentaliteta, da je boljše zagotavljanje več finančnih sredstev v knjižnične mreže kot v založniške. Dobra knjižnična mreža, podružnice osrednjih knjižnic in bibliobusi morajo ostajati vrednote, saj je to za nekatere edini dostop do knjige. Vseeno pa bi se dalo spremeniti nakupne navade ljudi in predvsem odnos do knjige. Pametno zastavljene akcije lahko to spremenijo in ni zaman, če spreobrneš le pet odstotkov prebivalcev, sploh na nivoju Slovenije, še opozarja Samo Rugelj: »*Če uspeš na nivoju države premakniti 20.000 ljudi, torej en odstotek slovenskega prebivalstva, da se preusmerijo v resnejše branje knjig, si za skupno izobrazbo naroda naredil že veliko. Pri ključnih področjih – družbenih, kulturnih in znanstvenih tako ali tako sodeluje relativno malo število ljudi. Vsak dodaten človek na nekem področju je zato za Slovenijo veliko. Vsakega človeka, ki se v neko določeno strokovno dejavnost dodatno vklopi, se na tistem konkretnem področju spozna, identificira, spremlja in tako ali drugače upošteva. Slovenija je zelo majhna in vsak šteje.*«

Anketa

Časa za branje zmanjuje

Piše: Tadeja Kreč
Foto: Tadeja Kreč

01

Brati pomeni početi podvige, je zapisal Tone Pavček. Lahko je izziv, dogodivščina in veselje, lahko pa dolgčas, obveznost in prisila. Naključne mimoidoče smo vprašali, kaj berejo in kako pogosto ter kakšen je njihov odnos do branja. Anketirani radi berejo, ko imajo dovolj časa, mlajšim časa, tudi za branje, zmanjkuje.

03

Doris Horvat

študentka, Apače pri Gornji Radgoni

Še kar rada berem. Vsak dan berem novice v nemščini na spletnem Spieglu in tudi novice na 24ur.com ali kakšnem drugem portalu, res redko tudi kakšen časopis. Drugače pa berem knjige za študij.

05

Ajda & Tilen

zaposlena, Ljubljana

Zaradi otrok imam za branje malo časa, drugače pa rada berem. Vsake toliko ujamem kaj na internetu, trudim se prebrati Nedeljski dnevnik, z otroki pa skupaj beremo pravljice. To je včasih edino, kar v dnevu preberem tudi sama.

02

Franc Peternel

upokojenec, Domžale

Berem rad, saj se s tem izobražujem in si krajšam čas. Tako vsak dan preberem časopis Delo, enkrat na teden tudi Družino. Knjig ne berem prav pogosto, če pa že, potem najraje kakšno knjigo slovenskih pisateljev o novejši zgodovini Slovenije, včasih tudi kakšno zanimivo novo knjigo.

04

Uroš Zavrtanik

študent, Nova Gorica

Časa za branje imam zelo malo, se ga pa trudim najti čim več. V tem uživam, s knjigami si krajšam čas in popestrim življenje. Berem različno literaturo, razpon je velik, od poezije do filozofskih knjig. Največ časa porabim za študijsko literaturo.

06

Elvin Čorlič

brezposeln, Ljubljana

Branja ne maram. Že od konca šolanja knjige nisem prijel v roke. Preberem le športne novice, približno trikrat tedensko, odvisno od tega, ali so tekne dovolj zanimive.

Za neuke komentarje ne potrebujemo dovoljenja

Sovražnost do sovražnega govora

Piše: Enja Zagoršek

Nekoč so mali, preprosti ljudje želeli biti slišani. Hoteli so svobodo govora, izražanje mnenj in volilno pravico, ki ne diskriminira po spolu ali rasi. Širile so se ideje, ki so ključno zaznamovale zgodovinska obdobja in povzročale bolj ali manj pomembne prelomnice. Danes ob pojmu »svoboda govora« večina novih generacij ne začuti ničesar. Je samoumevna. Ker, kot je dejal nek študent, naključno ujet med pisanjem tega prispevka, »hvaležnost izgine s časom, ker stvari vzamemo za svoje«. Tako smo izpridili prvotni pomen svobode govora, ki je danes neukrotljivo vpitje posameznikov. Ti vztrajno in nadležno kot muhe ter glasno kot volkovi tulijo, dokler niso slišani.

Že Alexis de Tocqueville je v 19. stoletju opredelil pretirano svobodo kot uničujočo. Medtem ko se na nekaterih delih sveta soočajo s težavami številnih bolezni, lakote in revščine, se zahodni svet, ki se z novodobno tehnologijo uspešno proti temu bori, uničuje sam. Izražanje mnenj je postala pravica vsakega posameznika, ki za neuke komentarje ne potrebuje dovoljenja. Cenzura, ki včasih morda zakrije kakšno psovko, pozabi na boleče izjave, ki so brez kakršnekoli vrednosti same sebi namen. Pri tem se ne da sklicevati, da gre le za posameznikovo mnenje in način vrednotenja, kot je prav ali narobe. Sovražni govor je nedopusten. Način življenja, ki ga na zahodu pojmuje kot razvitega, je dosegel kup duševnih bolezni, s katerimi se bojujejo vse mlajše generacije, zlome samozavesti ter sledenje nedosegljivi popolnosti. Spletne platforme nudijo načine, da javno izražamo mnenja o vseh temah, ki so okoli nas. Na spletu pa ni razsodnika, ki bi ljudem, prepričanim v pravilnost svojega mnenja, pokazal na omejenost njihovega vedenja.

Pobude proti sovražnosti

Sovražni govor na spletu ni novost. Vendar zaradi razsežnosti in posledic, ki se jih čedalje več posameznikov zaveda, obstaja vedno več pobud, ki si prizadevajo za osveščanje na tem področju. Ena izmed trenutno aktualnih je mladinska kampanja No hate speech movement, ki deluje v okviru Sveta Evrope. V njenem sklopu si aktivisti prizadevajo za spoštovanje človekovih pravic na spletu, pri čemer se pogosto zalomi, ko je govora o dostojanstvu. To nam je prirojeno, piše v Deklaraciji človekovih pravic, vendar se včasih zdi, da splet tega ni ratificiral in razžalitev na spletni platformi ne šteje. Da so zadeve bolj občutljive, kot se morda zdi na prvi pogled, se je izkazalo v neuspešnem iskanju sogovornika, ki je kadarkoli utrpel kakršnokoli spletno nasilje. Zdi se, da je v današnjem svetu prepovedano biti ranljiv, zato sem ob vseh vprašanjih o izkušnjah na spletu dobila enak odgovor: »Ne, mislim, da nimam izkušenj s tem. Sicer pa, saj veš, da tega ne moreš povedati kar tako, za študentski časopis.« Da so žrtve spletnega besedišča pogosto mladi, so pokazale tudi ugotovitve raziskav akcije Moč besed, ki jo je podprlo več kot 25 nevladnih organizacij iz Slovenije, med podporniki projekta pa je tudi Društvo študentov novinarstva FEJS.

Moč besed

Nosilca pobude Moč besed sta Zveza prijateljev mladine Slovenije in ITAK, ki sta si v njenem sklopu prizadevala za osveščanje o problematiki sovražnega govora v sodobni družbi. »Svetovni splet je prostor ustvarjalnosti, komunikacije in sodelovanja. To še posebej velja za družbena omrežja, kjer udeleženci pričakujejo popolno svobodo izražanja. Žal pa številni primeri kažejo, da se s tem ustvarja tudi okolje, v katerem se pogosto kaže odsotnost spoštovanja, razumevanja drugačnosti in sprejemanja nasprotnih mnenj,« je povedala predstavnica za odnose z javnostmi Telekom Slovenije Nataša Osolnik. Pobudniki so se povezali s Katedro za medijske in komunikacijske študije Fakultete za družbene vede, kjer so raziskovalci izvedli prvo slovensko znanstveno raziskavo o pojavnih oblikah in obsegu sovražnega govora na spletu med mladimi, ki so najbolj pogosto tarče nestrpnosti. »Z raziskavo smo želeli ugotoviti, kako razširjen je sovražni govor med mladimi na spletu, kako pogosto so mu mladi izpostavljeni in kako se z njim soočajo,« je pojasnila Nataša Osolnik. Kot so pokazale raziskave, so žrtve spletnega nasilja večinoma mladostniki, kot najbolj ogrožena skupina so bili prepoznani osnovnošolci. Ugotovitve so pokazale tudi na razredno diferenciranost, saj je več nasilja med mladimi iz nižjih razredov in več na strokovnih šolah kot gimnazijah. Opažene so bile razlike med uporabo družbenih omrežij med spoloma, pri čemer so dekleta bolj aktivna od fantov, imajo več spletnih prijateljev in večjo potrebo po nenehni dosegljivosti.

Še vedno ostaja vprašanje, ki ga je izpostavila predstavnica Zveze prijateljev mladine Slovenije Darja Groznik, ali je danes sovražnega govora več ali samo več govori mo o njem, ker se bolj zavedamo problematike. Nataša Osolnik meni, da je osveščanje izjemnega pomena, saj moramo o problematiki sovražnega govora razpravljati ter seznanjati mlade s pastmi in možnostmi komunikacije na spletu. Z odzivom na akcijo so bili zadovoljni, pravi Osolnikova: »O naši pobudi smo zabeležili več kot 160 medijskih objav, tej temi se posveča vedno več pozornosti tudi v širšem družbenem kontekstu, ne le v medijih ali med nevladnimi organizacijami. Pobuda je seveda še naprej odprta za vse, ki jo želijo podpreti.« Kot pravi, bodo rezultati raziskave v

Nataša Osolnik

»Svetovni splet je prostor ustvarjalnosti, komunikacije in sodelovanja. To še posebej velja za družbena omrežja, kjer udeleženci pričakujejo popolno svobodo izražanja. Žal pa številni primeri kažejo, da se s tem ustvarja tudi okolje, v katerem se pogosto kaže odsotnost spoštovanja, razumevanja drugačnosti in sprejemanja nasprotnih mnenj,«

pomoč predvsem nevladnim organizacijam, ki bodo lahko nadaljevale delo na tem področju. V prihodnje si pobudniki akcije Moč besed najbolj želijo nadaljnega nenehnega opozarjanja, predvsem mladih, na sovražni govor, ki preži na spletu, pri čemer izpostavljajo vlogo vzgojno-izobraževalnih ustanov, medijev in vsakega posameznika. »Želja pobudnikov je, da bi tudi v prihodnje na to tematiko še opozarjali prek različnih aktivnosti,« je dodala Osolnikova.

Splet postavlja meje

Pobude proti sovražnemu govoru so vse bolj aktivne in odmevne. Podpora organizacij in posameznikov je ključna za uspeh in širjenje poznavanja tega področja. Premiki se ne dogajajo le v teoriji, temveč tudi v praksi, saj je nedavno prsto komentiranje anonimnih uporabnikov po spletnih straneh slovenskih medijev zamenjala drugačna politika komentiranja. Več omejitev in posegov administratorjev lahko opazimo na številnih spletnih straneh, kjer si pridružujejo pravico za odstranitev žaljivih komentarjev. Pod številnimi, predvsem občutljivejšimi prispevki komentiranje ni več mogoče.

Za drugačen način komentiranja so se odločili tudi v medijski hiši Dnevnik, kjer so neposredni sistem komentiranja zamenjali s pismni bralcev in popravki. To vključuje presojo medija, ali je komentar primeren za objavo in konec skrivanja identitete za anonimnostjo. Kot so zapisali na svoji spletni strani, bodo odzive bralcev objavili ob presoji, če objava popravlja njihove napake, dopolnjuje pomanjkljivosti ali odpravlja enostranskosti v njihovih prispevkih, prispeva k razumevanju družbenih problemov, k družbenemu dialogu in širi polje svobode govora. Jezikovno prej pregledana objava bralcev ne sme posegati v ustavno zavarovane pravice tretjih z nepreverljivimi navedbami. To lahko prištevamo med velike korake prehoda teoretiziranja o sovražnem govoru v prakso, med katerima je žal pogosto velik razkorak. Glede na številne pobude, projekte, osveščanja in čedalje večjo pozornost problematiki sovražnega govora si lahko ometamo strožje politike spletnega komentiranja, ki si bodo prizadevale za zmanjšanje spletnega nasilja. Tovrstne cenzure ne moremo dojemati kot korak nazaj v razvoju svobode, temveč jo moramo razumeti kot pot do zmanjševanja agresije netolerantnih in predsodkov polnih posameznikov.

Ključni smo posamezniki

Pri medijsko podprtih projektih in pobudah pogosto pozabimo, da se vse začne pri posamezniku. V prvi fazi se moramo sami osvoboditi predsodkov in izbrisati sovražne besede iz svojega slovarja. Nima smisla, da smo kot nekatere velike mednarodne korporacije, ki po eni strani prispevajo k okoljskim spremembam in reciklaži materialov, po drugi strani pa izkoriščajo delavce tretjega sveta. Ni dovolj, da na Twitterju uporabimo pravi »hashtag« in objavimo fotografijo podpore na Facebooku. Ključno je, da se zavedamo problematike in pri sebi spremenimo raven besedišča, predvsem pa mišljenja, saj bodo le zdrave celice lahko vzpostavile zdrav organizem.

Kolumna
Boleče besede

Piše: Enja Zagoršek

Spomnim se svojih otroških dni, ko se nobena bolečina ni zdela hujša od tiste, ko sem ob prehitrem tekanju v premajhni sobi zadela rob mize. Prekinitev igre in mamine oči, ki so brez besed sporočale »sem ti rekla«, so udarile po ponosu in vabile solze na moja lica. Čeprav me je bolj kot fizična bolečina zbadlo dejstvo, da imajo starši prav, pa nisem razumela citata, da »besede bolijo bolj kot udarci«. Učili so me, da moram pravilno izbirati besede in tudi v navalu jeze previdno ravnati z verbalnim orožjem. Izvedela sem, včasih z razlagami, drugič kar v stilu »ker tako je in ne gre drugače«, da ljudje niso debeli in ne grdi, Romi ne kradejo, Črnogorci niso leni in da so vsakršni predsodki neutemeljeni in jih ne gre imenovati otroška iskrenost, temveč preprosto hudobi-ja. Ko sem odrasčala, sem tudi prvič sama zajokala zaradi neotipljivih stvari. Prvič sem ugotovila, da me bolj kot rob mize zabolijo kritične presoje vrstnikov, ki kot učitelji ocenjujejo moje sposobnosti. Brez da bi prosila za mnenje, sem dobila seznam, česa ne znam, ne zmorem, ne smem in ne upam. Nehote obsojam tiste, ki mislijo, da besede lahko vzameš nazaj. Ker so kot darilo. Ostanejo pri prejemniku, ki ga, četudi mu paket ni všeč, ne more vrniti. Ker se jih spominjaš kot klofute, ki je povzročila kup nadaljnjih reakcij, ki so fizično izčrpale telo. Ker jih, čeprav so umazane, ne gre spraviti v košaro za perilo. Ker vztrajajo s tabo in te spremljajo še takrat, ko odtis udarca na obrazu izgine.

Zanimivo, koliko ljudi vstane po poškodbi in ponovno zažene plesno kariero, medtem ko ostre kritike zlomijo potencialne začetnike. »To ni zate« in kup dodatkov: »ker si premajhen, prevelik, presuh, predebel, premalo ali preveč kreativen, predober, preslab ...«, ki nas, še preden se lotimo, zabijejo ob tla.

»Le čevlje sodi naj Kopitar,« je zapisal Prešeren, pa še 200 let kasneje študenti matematike ocenjujejo kakovost družboslovcev in intervjuvanci novinarje. Najlažje je okriviti medije. Da smo danes takšni, kot smo, da je družba pokvarjena, ljudje pa zlobni. Vendar pozabljamo, da so mediji odraz družbe. In če sami ob prijateljevi prekropani noči najprej pomislimo na nedostojanstveno sliko, ki jo razpošljemo po »snapchatu« za nekaj minut posmehljive zabave, ne gre pričakovati, da časopis ne bo pograbil umazane zgodbe, ki bo prinesla dober zaslužek.

Morali bi spoštovati človekovo dostojanstvo. Ampak lahko vsak izmed nas trdi, da ga spoštuje tudi sam? Nam Deklaracija človekovih pravic in vse besede, ki tako lepo zvenijo, tudi kaj pomenijo? Bi sami prej priskočili na pomoč ali bi najprej naredili foto utrinek žalostne scene? Kolikokrat ste komu v šali povedali, da je premajhen za košarko in mu s tem zbili voljo še do rekreacije? Kolikokrat ste pogledali simpatično dekle, ki je napravilo vso žepnino za novo obleko, in omalovažujoče prhnili, da je neumna in neuglajena? In kolikokrat ste osebi, ki ste ji zlomili srce, brez slabe vesti pogledali v oči, ker ste vzeli nazaj in se opravičili?

Nočem zaključiti misli z željami, ki resnično preplavljajo moje sanjaško srce. Da bi bilo nasmehov manj, ker bi morali ostati samo še iskreni. In da bi postali bolj redkobesedni, ker bi govorili le še to, kar pride od širokega in dobrega srca, ki sprejema in razume drugačnost, raznolikost in lepoto. Da bi zobje ustavili vse pobegle prestopniške misli, preden dobijo zvočno obliko. Vseeno pa upam, da poleg vseh raziskav, zavedanja in lastnih izkušenj tudi sami upoštevamo besede neznanega modreca, ki pravi, da lahko besede navdihnejo ali uničijo. Izberimo prave.

Brez da bi prosila za mnenje, sem dobila seznam, česa ne znam, ne zmorem, ne smem in ne upam.

Lektorji in novinarji

»Kot roža Portoroža je včeraj cvetela najboljša slovenska športnica«

Pišeta: Maja Jagodic, Anja Horjak

Pri stiski s časom, neugodnimi delovniki in bližajočimi se roki za oddajo se v novinarskih prispevkih pojavijo tudi pravopisne napake. Takrat nastopijo lektorji, ki pregledujejo prispevke in odpravijo napake, ki so se prikradle v besedilo. Na videz popolna zgodba, v kateri se dopolnjujeta dve strani – novinarji in lektorji. Pa je res tako? O tem, kakšni so odnosi med obema poloma, zakaj lahko kljub vsemu v časopisih odkrijemo kakšno napako in kaj natančno počnejo lektorji, smo se pogovarjali z lektoricama Dnevnika Simona Slana in Andrejo Šeško, diplomiranimi slovenistkama.

Poznavanje jezika novinarjem ne bi smelo biti tuje. Vseeno se najdejo posamezniki, ki oblikujejo in prirejajo slovnična pravila po svoje. Po Andrejini oceni je večina novinarjev Dnevnika pri količini napak, ki jih napravijo pri pisanju, nekje na sredini. Pri njih je treba biti pozoren na vrstni red besed in pomenske napake. Prav tako obstajajo novinarji, za katere pravi, da ne bi smeli pisati, dokler ne izpopolnijo svojega znanja. Ti poskrbijo, da so živci lektorjev vedno nakodrani. Simona in Andreja izpostavita predvsem problem uporabljanja frazemov. Najbolj neposrečeni novinarski izumi zdaj krasijo vrata pisarne in so na obeh vsakemu. Mimoidoči si lahko med drugim preberejo jezikovne spodrseljaje: »zakaj je temu tako«, »sta krivi pravzaprav dve težavi«, »to je popoln zadetek v polno«, »sam je naredil samomor«, »tudi Slovenci imamo kar nekaj želez v ognju«, »v zadnjem času je imel zdravstvene težave, kajti boril se je proti virozi«, »kot roža Portoroža je včeraj cvetela najboljša slovenska športnica Tina Maze«, »po zmagi v prvem krogu je pokleknil na koleno«. Lektorici in ostali profesionalni bralci poskrbijo, da takšni frazemi ne pristanejo na časopisnih straneh.

Novinarji se različno odzivajo na popravke lektorjev in tudi to je razlog za napet odnos med enimi in drugimi. Včasih imajo novinarji občutek, da je pomen njihovih besedil spremenjen. Lektorji kot profesionalni bralci besedilo razumejo drugače kot tisti, ki ga pišejo. Njihov odnos je zgolj posloven, k temu pa pripomorejo tudi ločene pisarne v dveh nadstropjih, kar je eden izmed razlogov za slabšo komunikacijo. Pomanjkanje te je pravzaprav največja težava, ključni dejavnik pri tem pa je tudi čas. »Ker imamo dnevno produkcijo, članki pridejo k nam, mi jih popravimo in že so na vrsti novi. Prispevek gre nato do tehničnega urednika, ki ga umesti na časopisno stran. Na koncu prispevke prebere še urednik, ki vse skupaj pošlje v tisk.« Prispevki se torej ne vračajo nazaj k novinarjem. Če kdo želi videti napake, ki jih je naredil, mora sam poskrbeti za to. »To je stvar samoiniciative. Seveda bi bilo najbolje, da bi vsak prebral besedilo za seboj, videl razliko in v prihodnje poskušal to popraviti,« je prepričana Simona. Po mnenju lektorjev bi bilo najbolje, da jih novinarji pokličejo in vprašajo o kakršnihkoli nejasnostih v zvezi z besedilom. S tem bi bil njihov medsebojni odnos veliko boljši, posledično pa tudi delo novinarjev.

Kljub delu lektorjev, ki se trudijo, da bi se v časopisu pojavilo čim manj napak, se včasih pripeti kakšen spodrseljaj. Zaradi lovljenja rokov oddaje včasih nimajo časa podrobno pregledati besedil, preden gre v tisk. Namesto njih to storijo kar novinarji sami, ki pred oddajo površno preletijo prispevek. Posledično se lahko v časopisu pojavi tudi kakšna napaka, ki jo po navadi opazijo natančni bralci. Nekaterih te ne motijo, spet drugi ne morejo mimo njih in se s svojimi komentarji obrnejo na časopisno hišo. Na klice in elektronska sporočila bralcev odgovarjata tudi Andre-

ja in Simona, ki se z njimi prijazno pogovorita in skušata pojasniti, zakaj je do nečesa prišlo. Kritike sprejemata kot dobronamerne, če so te utemeljene.

Zelo pomembne so tudi izkušnje in znanje lektorja. Simona, ki se je v tem preizkusila že kot študentka in se danes z lektoriranjem ukvarja skoraj dvajset let, pravi, da jo še vedno kaj preseneči in se iz tega nauči nekaj novega. Glavni dejavniki za pomanjkljivo znanje slovenščine nekaterih novinarjev so izobrazba, delovne razmere in premalo branja, kar poudarita tudi lektorici. »Zelo pomembno je branje. Mi smo ogromno brali in zdi se mi, da je tega pri vsaki generaciji manj. Branje pomaga predvsem pri besednem zakladu.« Včasih pride do primerov, ko je tekst napisan v zadnjem trenutku s kraja dogodka. V takih primerih so lektorji do novinarjev prizanesljivejši in jim ne zamerijo tudi kakšne zatipkane besede več. Večji problem je pri tistih, ki ne znajo uporabljati slovničnih pravil. Njun nasvet je, naj se študenti novinarstva med šolanjem osredotočijo tudi na slovnične predmete in od njih odnesejo čim več.

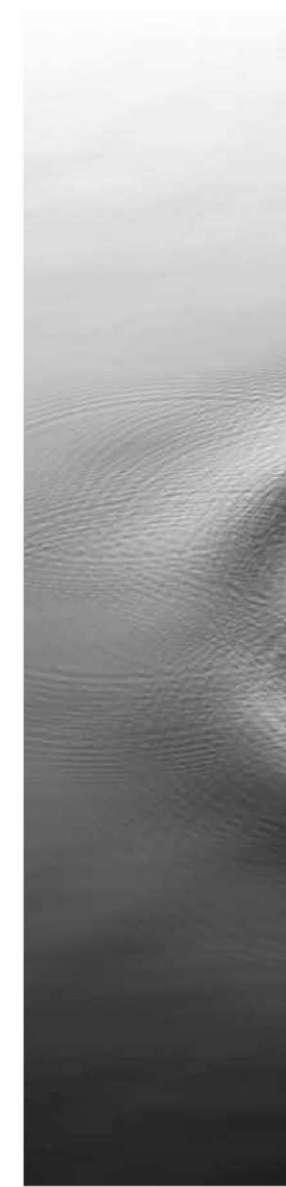
Z večletnimi izkušnjami lektor prepозна avtorja po njegovem pisanju. To mu delo zelo olajša, saj točno ve, na kaj mora biti pozoren. »Ni pravilo, da je novinar v pisanju z leti vedno boljši. Nekateri so že pred upokojitvijo, pa še vedno pišejo grozno,« opažata lektorici. Nekateri se ne ozirajo na pravila in želijo ohraniti le svoj slog. Novinarji imajo za sabo različne poti. Nekateri izmed boljših piscev so včasih delali kot redaktorji, ki so pred opravljanjem novinarskega dela sami ustvarjali tekste in jih popravljali. Nekateri so rojeni za to, da pišejo, beseda in misel jim tečeta gladko in lahko. »Iz kakšnega komentarja, ki ga bereš, pač vidiš, da se je novinar preveč trudil. To je razlika med njimi. Res pa je, da nekemu bolj ležijo reportaže, spet drugi so boljši za kaj drugega.« Uspešni novinarji si prizadevajo pisati dobro in kvalitetno, svoje pisanje želijo izpopolniti in pozorni so na

to, da lektorji njihovemu besedilu ne spremenijo bistva. Tistim, ki to ni pomembno, se na napake ne ozirajo in se raje zanašajo na to, da bodo besedilo za njimi popravili lektorji.

Ključno je, da zna pisec bralca pripeljati do bistva. Včasih je pomembna samo gola informacija, spet drugič je potrebno kaj več. Poleg pozabljenih in napačno postavljenih ločil ter ostalih slovničnih napak se nemalokrat pojavljajo tudi vsebinske. Kljub temu, da čas skoraj nikoli ni na strani novinarjev, je natančnost nujna. Navsezadnje ni vseeno, ali nekdo prihaja iz Šmartna pri Jelšah ali Šmarja pri Jelšah in huda napaka je, ko novinar Dnevnika »čez Lužo« vsakič znova napiše z veliko začetnico. Simona pove, da zaradi hitenja novinarji tovrstne napake pogosto spregledajo in niti ne vedo, da so jih napravili. Lektorji se pri branju besedil skušajo postaviti v kožo bralcev, ki enako kot oni nimajo pojma o tem, kaj se dogaja v glavah novinarjev.

Zgodbo zna napisati skoraj vsak, ne napiše pa je vsak tako, da jo razumejo tudi ostali. Tu pridejo na vrsto novinarji, ki poskrbijo, da so bralci obveščeni o dogodkih, in lektorji, ki informacije podajajo v pravilnem slovenskem jeziku. Obe strani sta v novinarstvu potrebni in bistveni za obstoj ter kakovostno podajanje informacij. Občutek za jezik, razgledanost in široko znanje so pomembne lastnosti enih in drugih.

Zgodbo zna napisati skoraj vsak, ne napiše pa je vsak tako, da jo razumejo tudi ostali.

Od diplomiranega novinarja do javnega govornika
Skozi govor ohraniti in izraziti sebe

Piše: Martina Murko Gajšek
Foto: Sanja Gornjec

Edina odprta vrata so na koncu hodnika. Iz kabineta je slišati sproščen pogovor. »Kar naprej, ravno urejava neke zadeve z izpiti,« z radijskim glasom pozdravi Tomaž Gubenšek, redni profesor na Akademiji za radio, film in televizijo. »Danes imamo 50-odstotno udeležbo.« Za mizo sedi študentka Tereza programa Oblike govora. Ko profesor šili svinčnik, se Tereza nasmehne: »Ta tvoj svinčnik.« Medtem ko študenti berejo vaje, si on s svinčnikom zapisuje njihove napake, zato je hrapav zvok pisanja s svinčnikom med njegovimi predavanji že dobro poznan. Ponudi čaj, nato sede na stol poleg študentke, se za trenutek umiri in osredotoči na snov, ki jo bo predaval.

Terezi da delovni list in pove, da bosta govorila o soglasnikih. Na eni strani delovnega lista so zapisane vaje za izgovorjavo glasov P, B in M, na drugi pa T, D in N. Na hitro ponovita teorijo o soglasnikih, nato preideta na vaje. Študentka razločno prebere posamezne besede. »Papiga, pav, palec, pajčevina. Balet, balon, bakla, babičevanje. Mast, mak, marica. Potop, topot, pokop.« Po zadnjih treh besedah Gubenšek ustavi branje. »Če si boš kdaj hotela uničiti dan, ponavljaj te besede.« Nato jih začne govoriti vse hitreje. Ko se ji zaplete, se nasmehne in ji zagotovi, da se bo z vajo naučila. Tudi on se je naučil s ponavljanjem, pa še s tem, kot sam pravi, že 500 let teži mulcem. Med branjem se ob kakšni besedi za trenutek zaklepetata: »Veš, da se bom začela učiti norveščino?« Gubenšek se začne smejati: »Tako kot sem se jaz učil korejščino. Vse, kar je ostalo, je, da sem naročen na korejski kuharski kanal na Youtubu.« Nato nadaljujeta z branjem stavkov. »Pankracij podkuri v peči, prižge plamenico, pomije počrnelo posodo, pobriše prag ter peče pogače in

potice.« Gubenšek ji duhovito pove, kaj je naj izboljšša: »V redu je, ampak ne bereš vsebine. Ki je sicer neumna, ampak ti moraš povedati, kako je ta Pankracij zakon. Pogledaj, kaj vse dela. On je moški tvojega življenja. Samo ime ima čudno.«

Oblike govora so podiplomski program na AGRFT-ju, na katerega se lahko vpišejo tako diplomanti umetniških, humanističnih in družboslovnih smeri kot diplomanti drugih smeri, če pred vpisom opravijo obveznosti, bistvene za nadaljnji študij. Te se razlikujejo glede na strokovno področje študenta, o njih pa odloča senat akademije. »Ukvarjamo se z govorno tehniko, poglobimo se v izgovorjavo posameznih glasov in besed. Imamo tudi bolj teoretične predmete, kjer se učimo o prozoričnih sredstvih, premorih, intonacijah, kako to uporabiti v interpretaciji besedila. Nekateri predmeti so bolj slovnični. Je pa poudarek na praksi,« Tereza na kratko povzame študij. Študenti morajo pred vpisom opraviti sprejemne izpite. Prebrati morajo besedilo, ga obnoviti, prepoznati naglas besed in njihov pomen. Gubenšek pravi, da gre za preverjanje splošne govorne in jezikovne razgledanosti. Pri vpisu lahko izbirajo med dvema smerema, to sta Oblikovanje govornih besedil in Govorno sporočanje, slednje v letošnjem študijskem letu ni razpisano. »Ker je zelo malo profesorjev in smo preprosto preobremenjeni,« razloži Gubenšek. Nato nadaljuje: »Pri Oblikovanju govornih besedil poskusimo usposobiti ljudi, ki bodo lahko drugim pomagali pri govorjenju, ob tem seveda, da ga bodo znali sami uporabljati. Govorno sporočanje pa je namenjeno bolj uporabniku, se pravi, da gradi tudi širše zastavljene interpretativne loke raziskovanja. Izobraziti želimo poznavalca, po tej stopnji težko rečem strokovnjaka, na področju govora.«

Za študij Oblik govora se odločajo tudi diplomanti no-

vinarstva. »Fino je, ker je vse bolj individualno, skupine so majhne in se ti profesor res posveti. Nisi samo številka. Dela se na tvoji osebnosti in govorni rasti, to mi je zelo všeč,« pravi Tereza, ki se je po končanem študiju novinarstva odločila za Oblike govora, saj želi raziskati in razširiti svoj govor, ki se ji zdi za njen poklic zelo pomemben. »Menim, da se na novinarstvu govor premalo praktično udeležuje. Ne vem, če je zdaj kaj drugače. Mi smo imeli le en predmet z načinom izgovorjave in naglasi.«

Tomaž Gubenšek se z govorom ukvarja tudi izven akademskega dela. Opaža, da novinarji niso vedno najbolj spretni govorniki. »Nič slabega nočem reči o novinarjih. Včasih pa ne vedo, kaj je dobro, kako odreagirati v posamezni situaciji, kako povedati prispevek. Izgubljajo se pri javljanju s terena in vzpostavljanju govornega položaja. Medijske hiše oblikujejo določen tip govora, ki ga kot svojo zaščitno znamko prodajajo naprej, tako da že prepoznamo, kaj prihaja s Pro Plusa, kaj z nacionalke, radia.« Dober govor ne vsebuje »krajevnih in osebnih anomalij in je istočasno v sozvenu s fizišom in psiho govornika,« razmišlja in doda, da mora vseeno odražati govornika, njegov značaj in razmišljanje. »Če to zaveni skozi njegov govor, je vseeno, ali je glas visok ali nizek, govorjenje hitro ali počasno.«

K temu stremi tudi, ko predava svojim študentom. Ko razmišlja o tem, kaj želi, da »odnesejo« z njegovih predavanj, mu Tereza prišepne: »Sebe.« Gubenšek vneto prikimna. »Trudim se, da bi težak in visok nivo izgovora uporabili tako, da vseeno obdržijo svoj značaj, glas in način izražanja.« Ne želi, da bi bil govor njegovih študentov nenaraven, ampak da se bodoči govorniki naučijo ob menjavanju govornih nivojev ohraniti in izraziti sebe.

A journalist's worth is as big as the language skills they retain
The blessing and the curse of journalism

By: Anamarija Lukovac
Photo: Sanja Gornjec

In an environment where everyone is expecting young people to build courage and seek employment abroad, us students find ourselves lost between our desires, opportunities and skills we possess. It is fairly easy for an architect, a scientist or a business bachelor to find a job outside the boundaries of their own country, because the skills they gathered at home universities are not much different from those foreign employers require of them. But what if you majored in journalism?

Journalism is a craft that uses language as its tools. It involves a close embrace with the linguistic medium of its transactions and its output. Journalists use refined language skills to gather information and convert that information into a marketable product. A journalist's worth is as big as the language skills they retain. Fact. Working as a journalist means functioning in a language as well as just producing written examples of that language. Apart from producing journalistic texts, it means going out into various official and public contexts – news conferences, law courts, legislatures, opening ceremonies, etc. – and listening and asking questions in the specific language discourse in those contexts.

A big majority of journalism students at Faculty of Social Science in Ljubljana have a very sufficient knowledge of Slovenian language. But can we say the same when it comes to other languages? We are evidently limited by our mother tongue. It is certain that our communication in Slovenian language is by far better than how we express ourselves in English or any other language for that matter. As well as it is undeniable that the language of a native speaking journalist will always be much more flexible, vivid, complex and rich than ours by default. We could call it a curse of journalism. The general journalistic freedom and the advantage of being able to move around the world, work from home, or be a modern day working nomad, are not infinite. We are often heavily restricted by the limits of the language. Of course we are not willing to put our dreams aside or settle for something we do not crave. Working for foreign broadcasters, publishers or any other firm is as much our right as it is a right of any other profession.

So how do we get there? How do we demolish the obstacles that have been built by cultural differences, obstacles such as language? How do we jump over the precipice between the requirements of foreign employers and the competence we receive from our academic system? The gap that is not getting any smaller.

It seems odd and retrogressive to think students at a university in a certain country are planning to only look for work in the same country. It also seems very unintelligent, foolish and irresponsible of a department not to give its students full international competence. We live in a year 2015, 130.000 years after the modern man thought to himself: *»Hmm, I am going to move abroad,«* and left the heart of Africa. So yes, it is normal to plan our future outside Slovenia. It is not ambitious, it is not special, it is just normal human behavior. It is an act that sometimes seems like the only reasonable one in today's society and in the current conditions on the job market.

»Nowadays technical knowledge is not enough. Employment seekers need to have an additional value, such as foreign languages. In the past languages were an advantage, nevertheless, globalization caused them to become a work condition. Moreover, we need to speak more than just one foreign language in order to be competent and successful in what we do. This stands for journalists as well,« believes

MSc. Miriam Tavčar, professor of English language at Faculty of Social Sciences. Despite the common perception that we live in mostly bilingual society, the use of English – and English speaking fluency – is confined to a few elite realms of economic, political and cultural activity. Students rarely use English outside the classroom or a bar filled with tourists. Difficulties in comprehending spoken English in a context other than the classroom tend to hamper the students' acquisition of effective reporting and interviewing skills. Journalism department at the Faculty of Social Sciences offers a mandatory foreign language module in year

one and year two. Students of journalism can choose between English, German, Italian, and Spanish. Each student can only pick one course, where he or she supposedly obtains specific language knowledge suitable for journalists. That includes journalistic terminology, vocabulary, the basic knowledge of written and oral reporting in the chosen language, and some grammar and punctuation foundations. Besides the two years (or is it really) worth of terminology the course itself is a poor version of a high school foreign language class. The new program scheme created by the faculty predicts an even more restricted access to foreign language knowledge for future journalism students. They might take the measures to cancel the first foreign language, let alone will they add an additional language to the curriculum. Professor Tavčar estimates that the learning of foreign languages will be reduced by approximately 40 %, and expresses a great deal of concern regarding these tendencies. *»Proficiency in at least one additional language is a commonly anticipated competence nowadays. In reality, the speaking of a second foreign language is becoming a necessary condition for employment.«*

However, the case at the Faculty of Social Sciences is not an exception, since many course structures of other programs at the University of Ljubljana do not include any language modules whatsoever. But we are journalists. Do not we deserve to be tortured by complicated language forms, native speaker tasks and C2 levels of German, Italian, English and French? What I am trying to say is: How are we supposed to become BBC news anchors or the editors of Die Zeit with the language skills that we possess? *»We are not supposed to,«* is not the answer anyone is allowed to

give. Advanced additional optional courses would not hurt us. We are a tiny country, with a limited number of media companies, with a big number of journalists graduating each year, and with a beautiful language only two million people in the world speak. Are we willing to be heard only by 0,03 % of the world's population? Or do we, as journalists, want to speak out and send our word out to people, to the world? If so, then we should educate the citizens of this country in other languages besides Slovene. Perhaps it does not matter if German or Chinese universities are neglecting the studying of a foreign language in journalistic schools – they have a market big enough for that not to be of importance. The situation is different here. So maybe our education system is not offering everything it has to give.

Anhoa, Viktor, and Francesca are students of journalism from Spain, Hungary, and Italy. They all speak at least English in addition to their mother tongue. *»There is a Superior Center of Modern Languages at the University Complutense in Madrid, which is a school of languages open to*

everybody. However, the classes are not mandatory, so you have to attend them outside the academic timetable. I would love to take language courses at my actual university. I still don't understand why a degree in journalism doesn't include any language courses. It's unbelievable,« complains Anhoa Mugerza. Contrary to the situation in Spain, the Italian University of Messina offers a compulsory language course to its journalism students. *»The English course is not very efficient or useful, in my opinion. Although my colleagues' level of English is very low, so they might find it useful,«* says Francesca Anelli, who describes her level of English

knowledge as fluent. She also understands and speaks German, but at a lower level. Viktor Fulop, who recently graduated from sociology at ELTE University, but has later completed a journalism course in Budapest and got a degree in Project Management from IBAT College in Dublin, has worked as a SEO copywriter in Ireland. *»I can say*

It seems irresponsible of a department not to give its students full international competence.

it is a pretty hard thing to do. In my opinion it is extremely difficult to work as a journalist in a non-native language.« His texts were always proofread by native speaking employees at the company he worked for. However, he says he is not satisfied with his English language knowledge, and he most likely will never be. *»I've been working as a journalist in Hungary for ten years in my native language. I know the difference.«* Anhoa currently works as an editor of the Spanish edition of the multilingual magazine Cafèbèl based in Paris. *»Even if I'm working in Spanish, I have to use English and French every day,«* she explains. She has also worked as an intern at Radio France International, where she primarily spoke Spanish. Nevertheless, the comprehension and use of French was needed on an every day basis, in order to do interviews with native people. Beside French media, Anhoa has also completed a one-month internship for a Chinese magazine, where she operated with articles in English. *»I am Spanish, but English and French are two requirements for my daily job,«* she concludes. Francesca Anelli will take advantage of the Erasmus programme her University offers, and move to Germany next year to gain experience in a foreign language work environment. *»Unfortunately, the education offered solely by my University is not enough.«* Evidently, most journalistic schools around the world offer the same, or even a smaller amount of foreign language content to their students as our faculty.

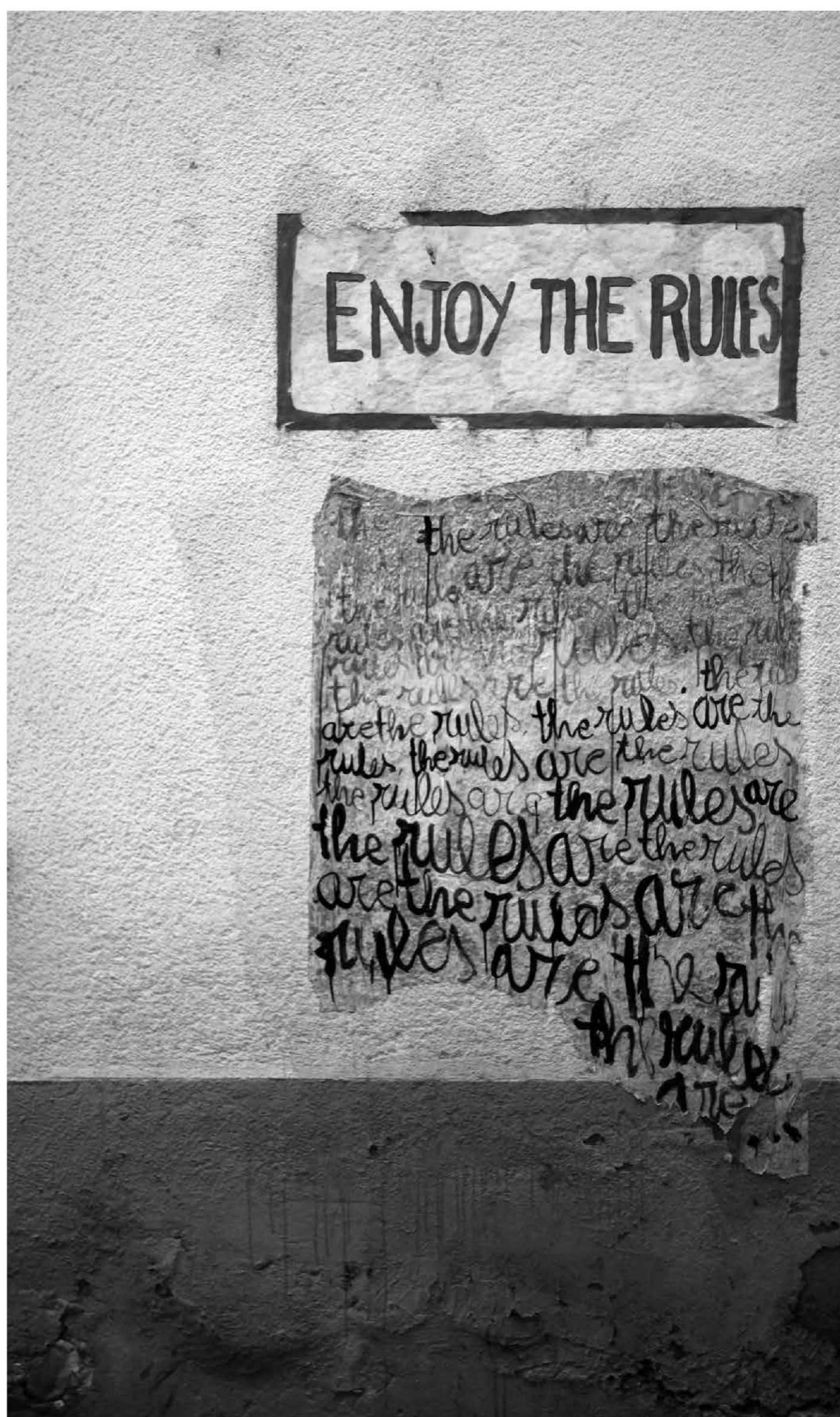
Foreign correspondents are journalist usually most in touch with languages other than their own. *»Foreign languages are simply a must for effective and successful work of Slovenian correspondents. The more you speak and the better you speak them, the more efficient your work can be,«* explains Petra Miklavc, STA correspondent situated in Brussels, Belgium. She studied translation at The Faculty of Arts in Ljubljana. Erika Štular, correspondent for RTV Slovenia, and Peter Žerjavič, correspondent for Delo, both studied journalism at FDV. While Peter and Erika are not perfectly satisfied with the language knowledge they gained while studying, Petra lacks the journalistic reporting techniques. *»I have chosen German as my first foreign language in college. The level was quite high. But I have studied the rest of the languages (English, French, Italian and Spanish) outside my faculty,«* tells Erika. Slovenian journalists working from the capital of the European Union are linguistically qualified beyond the level of an average journalist working from there, they explain. French used to be the most widely spoken language in Brussels, while English was just an exception. Today, journalists and politicians mostly use English. Correspondents use foreign languages mostly to communicate with their sources and to understand »eurojargon«.

»Despite the fact that Slovenian journalists could use different pre-translated material, I am sure that a direct contact with the original information is essential. That way, things don't get lost in translation,« says Petra Miklavec. None of the above listed journalists work for a foreign publisher or broadcaster, but despite this, they do have several experiences in that field. Peter Žerjavič has written some articles in English and German for international newspapers: »It was an extremely positive experience for me, but it is certainly harder to handle than writing in your native language.« Petra has done a live radio broadcast in French. She describes the experience as very educational and satisfying, as well as a very difficult one: »Someone who has learned a language in school cannot be compared to native speakers. I think these kinds of comparisons are neither fair nor reasonable. You can more or less come close to that level if you are surrounded by the language, but only a minority can dream in a language that is not their own.«

It is the skills and abilities you have outside of your degree that will really define your career. And one of most overlooked ones is the ability to work in a foreign language. Journalism is about teasing stories out of people from all walks of life. This includes people who do not speak your language. The mountain won't come to Muhammad after all. To be able to prove you can move around the language barrier and deliver the story other young journalists cannot will make an employer very interested in you. You may think you do not want to travel the world or become a foreign correspondent, but – as politicians are always fond of saying – we live in a multicultural society. You never know when the odd phrase you happen to know will come in handy.

I have asked all my interviewees to tell me where and how could young journalists-to-be improve their knowledge or learn extra languages. Everyone has given me the same answer. Living and working in the area where the wanted language is spoken seems like the most effective solution. If not that, taking additional classes and courses should work as well. In the end, however, it all depends on us.

Gaudeamus Igitur – število objav ali njihova odličnost?

Tako imenovana znanost

Piše: Romana Biljak Gerjevič
Foto: Sanja Gornjec

Univerza je v svojih temeljih hierarhična institucija, ki deluje pretežno od zgoraj navzdol. Prepletena je z neenakostjo, ki jo hkrati hrani, producira in uničuje. Vsi začnejo na dnu in se počasi dvigajo po statusni in plačilni lestvici. S svojim nazivom morajo upoštevati pogoje in opravljati določene aktivnosti. Ena izmed njih je tudi znanstvena dejavnost, torej raziskovanje.

Prorektor Univerze v Ljubljani za področje znanstveno-raziskovalnega dela **prof. dr. Martin Čopič** je pojasnil, da so objave znanstvenih besedil profesorjev obvezne za pridobivanje akademskih nazivov in s tem zaposlitve na Univerzi v Ljubljani. Obseg objav in njihova narava sta odvisna od področja, na katerem določen profesor deluje. Redni profesorji niso podvrženi ponovni izvolitvi, vendar se od vseh pričakuje znanstvena dejavnost in s tem objavljanje znanstvenih del: »Na Univerzi v Ljubljani odličnost raziskav spodbujamo. Tudi zato se po številu znanstvenih objav naša univerza giblje visoko na svetovnih lestvicah, okoli tristoletnega mesta.«

Objavljanje znanstvenih del je nujno potrebno za napredovanje v nazive in preživetje v akademskem svetu. Brez tega ne gre. Vendar prorektor izrazi navdušenje le nad številom znanstvenih objav, ki nas uvrščajo visoko na svetovne lestvice. Kaj pa kakovost in družbeni učinek teh objav? Je njihovo število pomembnejše od objave odličnosti?

Količina pred kakovostjo

Trenutni rektor Univerze v Ljubljani **Ivan Svetlik** je na enem izmed pogovorov Svobodne univerze decembra lani, ko je tematika zašla v neenakost, ki biva v samih temeljih univerze, povedal, da je neenakost na univerzi seveda neizbežna, vendar imamo merilo znanja, ki pove, koga postaviti v bolj in koga v manj neenak položaj. Znanje torej določa strukture, nazive in položaje, ki tvorijo neenakost. Ta biva v glavnih akademskih elementih – v nazivu, z njim povezanim statusom, pravicami ter plačilu. Problem se pojavi, saj ni ravno znanje tisto, ki deluje kot temeljni element pri odločanju, kdo bo v nazivu napredoval, kdo bo imel višjo plačo in s tem postal drugemu bolj enak.

Zares lepo se sliši, ko rečemo, da je znanje poglavito merilo za uravnavanje te neenakosti in zares bi tako moralo biti, vendar v realnosti tega preprosto ni. V realnosti so glavno merilo točke. Točke, ki ocenjujejo objavo znanstvenih del. Točke, ki merijo prej po količinskih kot kakovostnih kriterijih. Šteje število tvojih objav, medij, v katerem si nekaj objavil, število navedb tvojega imena v drugih publikacijah in število pridobljenih sredstev na trgu.

Ta merila, združena v celoto, lahko tudi pomenijo, da so znanstvene objave ocenili v popolnem soskladju z realnim stanjem, ni pa temu nujno tako. Morda je avtor poslovno povezan s kakšnim podjetjem, ki mu bo dalo sredstva, ima prijatelja pri določeni znanstveni publikaciji, ki bo objavilo ravno njegovo delo in ga poleg tega še nekajkrat omenilo v drugi znanstveni objavi. Svoj že objavljeni prispevek lahko nato avtor le še reproducira v nekaj rahlo drugačnega, to naredi dvakrat, trikrat in je na konju. »Znanje« ga postavi na položaj in naziv, ki si ga »zasluži«.

Za točke gre

Ni si težko predstavljati, da točkovni sistem omogoča preglednost nad delovanjem akademikov, kar je tudi poglaviti argument tistih, ki podpirajo takšno ureditev. Res je. Lažje je uvrščati po številkah kot po vsebini. Lažje je primerjati število popolnoma različnih objav, jih postaviti v neko razmerje kot primerjati nujnost določene objave za širšo javnost, za vsakega posameznika, za družbeni napredek. Zato bi morali precej več časa nameniti premisleku o tem, kaj družbeni napredek in dobro za vsakega posameznika sploh pomenita.

Precej lažje in preglednejše je vse združiti na skupni imenovalci nekaj kriterijev, ni pa to zato nujno najbolje. Hitro se namreč zgodi, da raziskovalci postanejo le produkcijski elementi tako imenovane »znanosti«, ki ne temelji na novih odkritjih, na vsebini, na razsežnosti mišljenja, raziskavah in dejstvih o naravi in družbi, dejstvih, ki jih moramo poznati za svojo prihodnost. Temelji na številkah. Temelji na tem, kaj je potrebno za trg, kakšno raziskavo potrebuje trg, ne pa, kakšno raziskavo potrebuje družba.

Hkrati vrednotimo, primerjamo in merimo vrednost akademikov, kakor da je enako, če nekdo nekaj počne za zasebno podjetje, za napredovanje ali če nekdo raziskuje iz širše potrebe družbe po vedenju v določeni sferi. Kot je kot soudeleženka pogovora Svobodne univerze decembra lani poudarila **Vlasta Jalušič** z Mirovnega inštituta, je univerza postala institucija dela in ni več institucija profesije. Celotno delovanje je »instrumentalizirano glede na cilj«. Raziskave se prilagajajo letnim načrtom, proračunom, številu točk in ne opravljajo več bistvene in tradicionalne naloge, ki je bila iskanje resnice, s tem pa ustvarjanje boljšega.

Ko raziskovanje postane eksistencialna nuja, kot v primeru pridobivanja nazivov in akademskega preživetja, se raziskovalci začnejo spreminjati. Začnejo se prilagajati. Ne razi-

skujejo več, ker je raziskovati nujno ali z namenom odkrivanja novih, pomembnih stvari, ampak raziskujejo, ker morajo. Ker potrebujejo točke in z njimi napredovanja, da bodo višje na lestvici, da bodo obdržali službo in v njej delovali z višjo plačo.

Objavljati moraš redno, obsežno, pregledno in predvsem pogosto. In pod takšnim umetnim pritiskom se ni težko zlomiti.

Profesorji tako sledijo sistemu hitrega proizvajanja za status in profit, kar je v popolnem neskladju z avtonomijo – miselno in sistemsko – ki bi jo univerza morala imeti. To počnejo, ker se to od njih pričakuje. Nikoli pa se ni doreklo, ali je za akademsko skupnost sploh nujno, da je vsak, ki ga zanima določeno področje, tudi raziskovalec. Ali je nujno, da je vsak raziskovalec tudi pedagog. Ali je sploh prav, da od vsakega to pričakujemo.

Manipulacije

Ko uspeh in napredovanje postaneta cilj, bodo ljudje naredili vse, da ga dosežejo.

Ko uspeh in napredovanje postaneta eksistencialna nuja, se bodo ti ljudje znašli pod velikimi pritiski, da uspejo to eksistenco ohraniti. **Urša Opara Krašovec**, raziskovalka s Fakultete za elektrotehniko Univerze v Ljubljani, je za oddajo Vroči mikrofon na Valu 202 z imenom Znanstvena (ne)poštenost dejala, da se lahko »število objavljenih tekstov poveča na ta način, da se naredi t. i. salami publikacija – razrežemo en članek na več delov ali pa objavljamo enake rezultate, predstavljene na malo drugačen način ponovno in ponovno ter tako pridobivamo točke«.

Manipulacije se torej lahko pojavijo na podlagi vsebine (virov, citiranja tekstov) in na podlagi avtorstva. Avtorstvo se manipulira tako, da neko osebo določijo kot vodjo raziskovalnega projekta. Ta oseba ponudi sebi največ dela, tako dobi večji delež avtorstva in z njim povezano višje število financ. Pri tem spomin prehitro pade na poročanja o enormnih honorarjih določenih profesorjev z različnih fakultet Univerze v Ljubljani, ki jih je v

V realnosti so glavno merilo točke. Točke, ki merijo prej po količinskih kot kakovostnih kriterijih.

preteklem mesecu medijem posredoval Supervisor. Glavna obramba ob imenovanjih teh honorarjev, ki so bili pridobljeni iz naslova raziskovalnega dela in projektov ter izrednega študija, so bile besede, da to ni javni denar, ampak denar, pridobljen na trgu, zato se ob omenjene številke ne moremo obregati.

S takšnim razumevanjem dela na univerzi je povezanih nekaj problemov. Morda je res, da ne gre za prvotno javni denar, vendar posredno temu ni tako. Izredni študiji so lahko zelo dragi. Letnik katerekoli smeri na Fakulteti za družbene vede tako na primer stane 2500 evrov. Kdo dejansko plača zavezano šolnino, je relativno. Morda so to starši, ki delajo v javnem sektorju, morda je to študentski kredit, izplačan iz banke, ki je bila dokapitalizirana z javnim denarjem, morda so to določene organizacije in podjetja, ki želijo zvišati učinkovitost dela svojega zaposlenega s tem, da ga pošljejo na študij, šolnino pa plačajo iz projektnega denarja. Pogosto se zgodi, da je šolnina neposredno povezana z javnim denarjem.

Problem je tudi dodatno delo ob delu, torej delo, ki ni del redne dejavnosti, za katero je nekdo plačan, kar pomeni, da bodo prostočasne dejavnosti počasi začele vdirati v prostor in čas, ki bi moral biti rezerviran za posameznikove redne obveznosti. Vdirati bodo začele, saj lahko komu ponudijo več in izkažejo mero adrenalina. Hkrati pa so v akademskem svetu tisti zaposleni, ki imajo naziv nižje na lestvici, vedno pogosteje izredno prekarni, saj jim delo ob delu nudi finančno stabilnost, ki jo potrebujejo za preživetje in jim je delovno mesto na univerzi ne more nuditi. To pa posledično odjema študentom čas in predanost, ki na fakulteti redno študirajo.

Skupni problem je ta, da si bolj iznajdljivi zaposleni lahko prilaščajo projekte, s tem si prilaščajo avtorstvo, s tem si prilaščajo nazive in finance. Nekje vmes se izgubi kakovost študija za študenta, kakovost literature, ki jo študent bere. Izgubi se kakovost znanja nasploh in spremembe, ki jih ima to znanje moč proizvajati. Izgubi se pomen univerze, ki se podredi oportunistično plačanim projektom. Na žalost je sprememb, ki jih proizvede znanje, vedno manj, saj je namen ustvarjanja tega znanja prej v pridobitvi naziva, denarja in statusa kot pa družbene spremembe.

Manipulacije vsebine, pa tudi avtorstva, seveda ne pomenijo nujno skrite zlobe v človeku, ki je to manipulacijo izvedel. Prej kot iz manipulacije izhajajo iz stanja obupa. Stanja, ki

se pojavi ob tem, da je nekaj nujno storiti, čeprav nimaš inspiracije niti želje ali univerzalne potrebe, da bi to tudi storil. Objavljati moraš redno, obsežno, pregledno in predvsem pogosto. In pod takšnim umetnim pritiskom se ni težko zlomiti.

Kulisa, ki skriva realnost

Če bi se v tem trenutku želeli izraziti z idiomom, bi lahko rekli, da je univerza v tem času velika Potemkinova vas. In s tem so tudi celotna znanost, kakovost izobrazbe, splošen nivo razmišljanja in delovanja družbe Potemkinova vas. Da razložimo. Grigorij Aleksandrovič Potemkin je nekdanji ruski guverner in najvišji maršal. Idiom, ki predstavlja nekaj na veliko izmišljenega, temelji na davnem dogodku, ko je dal Potemkin med obiskom Katarine Velike na svoja sveže osvojena, ampak opustošena ozemlja Krima ob bregovih reke Dnjeper, postaviti kulise vasi, da bi gostja ta ozemlja videla kot mogočnejša in boljša, kot so bila v resnici. Na nekaj opustošenega je narisal sliko urejenega, organiziranega in delujočega stanja.

S to zgodbo lahko vzpostavimo preprosto korelacijo z univerzo v Sloveniji in tudi širše, saj se usmeritve naše univerze ravna po načelih, ustreznih načinu produkcije, ki je v današnjem času prevzet v velikem delu sveta – so torej skladne s širšimi procesi. Univerza in znanost sta danes prikrito dobri oziroma prikrito slabi. Navdušeni smo nad našim mestom na svetovnih lestvicah, ampak kam drvimo? K elitističnim univerzam tipa Harvard in Oxford, kjer si študij lahko privoščijo le najbogatejši, ker so šolnine tako vrtoglave. Ali pa tisti, ki vzamejo študentski kredit, ki ga nikoli ne bodo dokončno odplačali, saj temu niti ni namenjen. Drvimo k univerzam, kjer je kritično raziskovanje že del preteklosti. Kritike ne potrebujemo, saj je zgodovina že zaključena, bi rekli. Drvimo k univerzam, kjer so akademiki že skoraj čisto prekarni, zaposleni po projektih, ki jih dobijo glede na – točke. Točke, ki temeljijo na številu predhodnih objav. Točke, za katere bomo goljufali, lagali, se psihično izžemali, kregali, manipulirali – na vse adute – samo da jih bo več kot včeraj.

Znanost naj bi potiskala družbo naprej, ne pa brez premisleka utrjevala svoj trenutno ustaljen značaj in splošen status quo. Znanost naj bi si drznila, naj bi imela interes po razumevanju. Se ne le na hitro producirala, brez utemeljitve, brez realnega raziskovalnega problema, brez posledic. Kar je ob strukturni finančni podhranjenosti, ki vpliva in je prepletena v vse pore, bistven problem današnje znanstvene dejavnosti.

London je mesto, v katerega se želiš vrniti

Prijaznost neznancev

Piše: Zala Štrifof
Foto: Sanja Gornjec

»Vzemite dežnik, zagotovo vas bo ujel dež,« nas posvari prav vsak turistični vodnik po Londonu. To navodilo nam ni prav nič koristilo, saj, verjeli ali ne, v enem tednu z neba ni padla niti ena sama kapljica. Naučile pa smo se dosledno držati naslednjih navodil: nikoli ne verjemi, da je nekaj samo »za ovinkom«, nikoli ne čakaj na zeleno luč in vedno pojdi po stopnicah!

Skupaj s petimi članicami Društva študentov novinarstva FEJS prispemo v London in začne se naša enotedenska pustolovščina. Po vožnji s skoraj vsemi možnimi prevoznimi sredstvi v večernih urah prvič stopimo na londonske ulice in prevzame nas njihova mogočnost. Široke ceste in pločniki, visoke opečnate hiše z belimi okenskimi okvirji, obdane z nežnim sojem uličnih luči. Čaka nas le še pot do hostla in lahko si oddahnemo, saj je po navodilih s spletne strani hostel »za ovinkom«. Kmalu ugotovimo, da problem ni le v tem, da ne vemo, za katerim ovinkom in v kateri smeri, ampak tudi, da je dojemanje razdalj zelo relativno. Angleži si ovinke očitno razlagajo popolnoma drugače kot mi, saj za nas »za ovinkom« ponavadi pomeni »petdeset metrov stran«. Zagato, v katero smer naj se obrnemo, želimo rešiti s preučevanjem zemljevida na bližnji avtobusni postaji. Z zamišljeno grimaso na obrazu pogledam na zemljevid in že me prijazno ogovori starejši gospod v sivem plašču s temno rdečim šalom in aktovko v roki: »Potrebujete pomoč?«

Gospodova prijaznost nam je ogrela srce (in pokazala pravo pot) – zmedenim neznankam je ponudil pomoč in zaradi tega celo zamudil avtobus, na katerega je čakal. Ob našem opravičevanju in zadregi pa prav nič nejevoljno zamahnil z roko in rekel: »Saj bo prišel naslednji.«

Učinkovit sistem in svetla prihodnost

Podzemni tuneli, stopnice, tekoče stopnice, glasbeniki, časopisi in spet stopnice ... Londonska podzemna železnica. Ženska srednjih let in temne polti hiti skozi predor in stopi na tekoče stopnice – na desno stran. In saj veste – ko si v Rimu, delaj kot Rimljani: postavim se točno za njo in na levi strani pustim prostor. Kmalu ugotovim, zakaj. Po levi se mimo premikajo tisti, ki se jim mudi, tisti na desni pa jim nismo v napoto. Tako preprosto in tako učinkovito. S sopotnicami se še vedno čudimo, kako to, da se tega držijo čisto vsi, ko nas že čaka novo »presenečenje«. Na peronu ljudje stojijo v več kolonah, čeprav vlaka sploh še ni tam. Kolone so oblikovane točno na mestih, kjer se ob prihodu vlaka nahajajo vrata za vstop vanj. Ko prispe, se nihče živčno ne preriva, ampak se kolona mirno pomika proti notranjosti. Zakaj se mi takšne preproste stvari zdijo tako neverjetne? Ste se že kdaj v času prometne konice poskušali vkrcati na avtobus številka 6 na Barvarkem dvoru? Zato.

Pot do predela New Cross, v katerem stoji Goldsmiths University of London, nadaljujemo z nadzemnim vlakom in od betonske džungle strogega centra (seveda z izjemo čudovitih parkov) prispemo do ličnih hiš s pisanimi vrati, obdanih z drevesi in manjšimi travniki. Sprehod do univerze spremljajo številne brivnice in majhne urejene prodajalne raznovrstnih drobnarij.

Kampus je naravnost filmski – urejeno travnato površino obdajajo rjave stavbe z belimi oboki in okenskimi okvirji, po poteh z zapiski in kavo v rokah hitijo študentje. V kavarni univerze nas sprejme Des Freedman, profesor Oddelka za medijske in komunikacijske študije. Razkazovanje studia, sobe za montažo in računalniških učilnic nas pusti odprtih ust. Nešteto gumbov in zaslonov, najnovejše, skoraj zlata vredne kamere in ogromen prostor, ki ga študentje preuredijo v sceno, ki jo za snemanje določene oddaje potrebujejo. Sanje vsakega študenta novinarstva – medijska hiša v malem.

Željo, da v Londonu ostanemo kar za vedno, in tesnobo ob primerjavi s situacijo pri nas, še poveča razlaga rdečelase študentke o veliki izbiri novinarskih predmetov in njihovi vsebini. Pika na i pa sta iskrenost in optimizem profesorjev, ko razlagajo, da se jim, kljub spreminjanju medijev, prihodnost (vsaj njihovih) študentov novinarstva zdi svetla.

Po levi strani in hlače dol!

Če smo se prve dni sprehajale po širokih ulicah, na katerih pretirane gneče ni bilo, se je to močno spremenilo, ko smo se odločile obiskati najbolj natrpano ulico v Londonu – Oxford Street. Tempo hoje množice je hiter; torbico stisnem bližje k sebi in se poskušam priključiti toku ljudi. Takoj je jasno, kdo je Londončan in kdo ne, saj se prvi elegantno izogibajo vsem morebitnim oviram na poti, drugi pa delamo gnečo sredi pločnika in od časa do časa pozabimo, da je tok ljudi, ki se mu moramo priključiti, na levi strani. Seveda se zaletim v vsakega drugega človeka in vsi po vrsti se mi opravičijo, čeprav sem jaz tista, ki se zaletava vanje.

Na dva in pol kilometra dolgi ulici je približno tristo trgovin, vstop vanje pa predstavlja še večji izziv kot prebijanje skozi gnečo zunaj njih. Kdor misli, da mu bo v eni trgovini v eni uri uspelo najti nekaj, kar mu je všeč, to pomešati v garderobi, plačati in oditi iz trgovine, se moti. Mrgoli ljudi z ogromnimi, do vrha napolnjenimi nakupovalnimi vrečami na

ramenih, vse skupaj pa je videti kot nekakšno človeško mravljišče. Skozi množico ljudi, ki brskajo po kupu majic, se najstniško dekle v spremstvu mame prebije v kot trgovine, sleče svoje hlače in kot bi bila v kabini, pomeri tiste, ki jih je izbrala. Ne gre ji zameriti, saj se vrsta za pomerjanje v kabinah zdi neskončna (pa tudi tista pred blagajno ni dosti krajša). Njenega početja ne opazi in ne obsoja nihče, saj vsak rešuje svoje nakupovalne zagate. In spet mi misli uidejo k primerjavi, s kakšnimi izrazi na obrazu in opazkami bi takšno situacijo pospremili pri nas.

Varno zavetje

Ob ograji Hyde parka čepi sivolasi gospod v spranih kavbojkah in uglajenem sukniču. Z roko maha gor in dol ter spušča cmokajoče glasove. Z bližnjega drevesa priskaklja sivorjava veverica s košatim repom in se brez strahu približa gospodu. Ta razpre dlan, v kateri ima semena. Ponudi jih veverici, ki se s sprednjima tačkama nasloni na njegovo roko in začne malicati. Ko gospod opazi naše radovedne poglede, nas vpraša: »Bi rade hranile veverico?« Spogledamo se in ena se le opogumi. Gospod ji v dlan nasuje nekaj semen. Veverice nam žal ne uspe priklicati in očitno postane, da sta z gospodom prijatelja, saj nam, neznankam, veverica nikakor ne zaupa.

Hyde park tako ponuja varno zavetje znotraj mesta. Zavetje živalim, zavetje ljudem. V trenutku, ko vstopiš vanj, se dinamični utrip betonskega Londona spremeni v petje ptic in igrivi lajež psov. Skoraj neverjetno se zdi, da veliki rdeči avtobusi hrumijo le nekaj metrov stran.

Nekega dne

Vsa načrtovanja, da bomo muzikal obiskale urejene kot prave dame, so se ob pomanjkanju časa izjalovila s svetlobno hitrostjo. Preden vstopimo v gledališče, mi je zato nekoliko nerodno, pogledam navzdol v svoje kavbojke in ponošene športne copate ter upam, da me bo opazilo čim manj ljudi. A nelagodje izgine v trenutku, ko v predverju ugotovim, da pravila oblačenja očitno pravijo »športno-elegantno«. Oddahnem si in že smo na poti v dvorano.

Temno rdeči sedeži in ornamenti na stenah dajejo dvorani eleganten in starinski pridih. Zavese se odgrnejo in že prvi prizor vzame dih. Energičen ples ter funky soul, blues in gospel glasba šestdesetih let, osupljive obleke in močni glasovi. Scena v več nadstropjih in popolna dovršenost gibov – vsaj za laično oko.

Ženska kratkih sivih las v tretji vrsti skozi celotno predstavo divje miga z glavo in poplesuje v ritmu. Sprva mi je nerodno, ampak soul muzikal Memphis mi nariše nasmeh do ušes in ne morem ostati pri miru. Proti koncu predstave že vsa dvorana ploska in vzklika, priklone nastopajočih pa navdušeno pospremimo kar s stoječimi ovacijami. Na obrazih nam ostanejo široki nasmehi, v srcih pa želja, da bi si takšno predstavo lahko ogledale vsak teden. Morda pa nekega dne ...

Vsaka naša londonska dogodivščina je zgodba zase, a eno skupno značilnost vidim prav v vsaki od njih: prijaznost ljudi. Pomoč pri iskanju prave poti, opravičevanje na vsakem koraku in konec koncev prijazno ponujanje semen za hranjenje veverice. Zakaj se pri nas kaj podobnega zgodi tako zelo redko? Ali je res tako težko nekomu ponuditi pomoč? Nič ne stane, pa tako dobro dene.

London je mesto, v katerem se počutiš dobro. Ne glede na to, kaj počneš ali kako si videti, te nihče ne prestrelji z obsojajočim pogledom ali v srce zbode z žaljivimi opazkami. Navduši prijaznost, branje na avtobusih in vlakih ter veliko število kulturnih prireditev in muzejev. London ti da občutek, da so tam dovoljene sanje. Je mesto, v katerega se želiš vrniti, še preden prispeš nazaj domov, in ne naveličaš se ga zlahka. Drži namreč, kar je zapisal angleški pisatelj in pesnik Samuel Johnson: »When a man is tired of London, he is tired of life.«

Ali je res tako težko nekomu ponuditi pomoč? Nič ne stane, pa tako dobro dene.

Des Freedman, profesor na londonski univerzi Goldsmiths
Univerza bi morala spodbujati razmišljanje

Piše: Katarina Bulatović
Foto: Sanja Gornjec

Tudi zaradi priponk in plakatov s programi bodočih urednikov enega izmed študentskih časopisov ali funkcij ob bližajočih se volitvah v študentskem svetu se zdi, da večina študentov univerze Goldsmiths svoje prihodnosti ne povezuje z naključji. Njihove samoiniciativnosti nihče ne zamenjuje z grabežljivostjo, pač pa je to samoumeven del študija. »Proti rasizmu, za povečanje enakosti pri izobrazbi, za izboljšanje zaposljivosti,« se med drugim izpisuje na letakih v študentski kavarni te londonske univerze. Njeni bodoči študenti lahko izbirajo med več dodiplomskimi in podiplomskimi programi družboslovnih smeri.

Profesor Des Freedman poučuje na Oddelku medijskih in komunikacijskih študij. Imel je ključno vlogo v britanski kampanji za državljansko pobudo, s katero so pobudniki iz več evropskih držav, tudi iz Slovenije, želeli zaščititi medijski pluralizem Evropske unije. Kot del nekdanje obsežne javne kampanje proti komercializaciji univerz in višjih šolnin pa še vedno opozarja na pomanjkljivosti britanskega visokega šolstva.

Pri očitnem spoštovanju in hkrati odprtem odnosu med profesorji in študenti je videti, da so vrhunska opremljenost prostorov, bleščeča okna in natančno pristržena trata še najmanj, kar lahko ta univerza ponudi. Študenti in profesorji o argumentih, vztrajnosti in ambicioznosti ne le razmišljajo, pač pa so te vrednote tudi njen vsakodnevni del. Zares se namreč zdi, da je vsem mar.

Katere pogoje mora izpolnjevati bodoči študent novinarstva univerze Goldsmiths?

Najprej mora biti malce nor, da se odloči za študij novinarstva (*smeh*). V preteklosti smo bodoče novinarje že poučevali, vendar je šele pred kratkim novinarstvo postalo samostojni študij, in to ravno v obdobju, ko so pred poklicem ključne spremembe. Natančnega postopka sicer ne poznam, vendar mora študent ob vpisu poleg precej dobrih ocen in nekaj že napisanih izdelkov imeti zagotovo nekaj strasti do tega, kar počne.

Dodiplomski študij traja tri leta in je plačljiv.

Res je, letnik stane 9000 funtov. Zelo je zapleteno. Včasih je bil študij dostopen vsem, dokler se ni dvajset let kasneje stvar spremenila. Za popolno prenehanje subvencioniranja študija pa se je trenutna vlada odločila štiri ali pet let nazaj, kar je grozljivo. Izobrazba je namreč človekova pravica in bi morala biti dostopna vsem. Šolnine študenti ponavadi ne plačajo kar iz svojega žepa takoj, ampak zanj dobijo kredit. Mora jo ga odplačati, ko zaslužijo določeno

vsoto denarja, torej 25.000 evrov na leto. Vendar je vlada s to uvedbo naredila napako, saj skoraj polovico denarja, ki ga posodijo, ne dobijo nazaj. Mislili so, da bodo s takšnim sistemom prihranili, vendar se je izkazalo, da jih stane več kot prejšnji, ko je bil študij dostopen vsem. Takšna uvedba zato nima smisla in hkrati pomeni, da imajo študenti ob koncu velikanske dolgove.

Se je izobraževalni sistem zaradi šolnin izboljšal?

Zakaj bi se izboljšal? Ne, skoraj enako je. Spremenila so se le pričakovanja študentov. Ima šola več sredstev? Morda se naša stavba samo bolj blešči.

Kaj je dodana vrednost vaše univerze v primerjavi z drugimi, ki poučujejo novinarstvo?

Vse fakultete v Londonu s študijem novinarstva imajo v glavnem prednost, ne zgolj Goldsmiths. Ne le zaradi sedeža vseh nacionalnih časopisov, saj je zelo malo služb, če

Izobrazba je človekova pravica in bi morala biti dostopna vsem.

sploh, ampak zaradi novih oblik novinarstva, ki so se v zadnjem času začele razvijati. Dostopnost do teh je v Londonu občutno večja, kljub temu da je tudi lokalni tisk v Veliki Britaniji zelo pomemben in dopolnjuje nacionalne. Sicer pa Goldsmiths zagotovo ni tovarna bodočih novinarjev. Teorijo v smislu zgodovine in širšega konteksta novinarstva jemljemo zelo resno. Poskušamo jo učinkovito usklajevati s prakso, ki je polovica celotnega študija. Trudimo se biti neodvisni in kritični, študenti se znajo postaviti zase in tukaj vsaj delno razvijejo čut za odgovornost.

Vaša glavna naloga je torej pri študentih razviti kritično razmišljanje?

Tako je. To je pomembno na vseh področjih, pri novinarjih pa še posebej.

Zdi se, da temu ne sledijo vse univerze.
Zanimivo. Ali govorite iz izkušenj?

No ... Ja. Fakultete od študentov pogosto zahtevajo zgolj faktografsko znanje. Študenti se naučimo, kako narediti izpit, vendar naučenega v resnici ne razumemo dovolj. Če si tega želimo, smo prepuščeni sami sebi.

To je grozljivo. Mislim, da tukaj ne bi našli posameznika, ki bi bil s tem zadovoljen. Bodisi gre za profesorje raziskovalce ali profesorje, ki učijo praktične predmete. Takšen odnos nima smisla, svet se spreminja izjemno hitro. Naša naloga je, da študente naučimo, kako biti neodvisen, radikalen in kritičen. Univerza bi morala biti prostor, ki spodbuja razmišljanje. Če pogledate trgovino študentskega sveta v glavni stavbi te univerze ... Prodajajo uradne pri-

Naša naloga je, da študente naučimo, kako biti neodvisen, radikalen in kritičen.

del tega poklica. Vsekakor mladim, ki postajate njegov del, ne zavidam. Kljub temu pa ne vemo, kako se bodo stvari razvile. Predstavljam si, da je pri mlajših delo zaradi več možnosti tudi vznemirljivo. Ravno včeraj sem gledal film Citizenfour ...

Kakšen se vam je zdel?

Zelo dober. In zelo vznemirljiv. To je nekaj, kar lahko novinar dela v času novih tehnologij. Druga stran grozljive prekarizacije, negotovosti in problema lastništva medijev je takšna odprtost poklica. Upam, da boste del tega vsi mlajši.

Prevlada na koncu aktivni študent ali tisti z le zelo dobrimi ocenami?

Oboje. Težko je reči. Seveda pomaga, če imaš dobre ocene, še posebej, če si želiš akademske kariere. Če pa želiš delati kot novinar, pa so izjemno pomembne veščine, strast in energija, ki jo prineseš. Delodajalci so redko pozorni na tiste, ki že med časom študija niso aktivni.

Bili ste vodilni pri britanskem delu kampanje za državljansko pobudo. Za njeno vložitev, ki bi prisilila Evropsko komisijo za pripravo medijske direktive, ste potrebovali milijon podpisov iz več držav, zbrali ste jih približno 130.000. Ste bili razočarani?

Boja še ni čisto konec. Res se zdi, da nismo zmagali, ko smo imeli priložnost. Ja, bili smo razočarani. Ampak to se zgodi, ko tekmuješ z izjemno močnimi silami, ne veš, kaj pričakovati. Prav tako smo vedeli, da ne bo lahko. Zdaj nadaljujemo z zelo močno koalicijo ljudi in nismo še obupali.

Kaj se dogaja v tem trenutku?

Ker se približujejo volitve, poskušamo umestiti lastništvo medijskih hiš v program volitev. Tega seveda nihče od medijev noče, vendar je hkrati zadnja stvar, ki jo hočejo voditelji političnih strank, izključitev močnih urednikov, na katere lahko vplivajo. Nimamo veliko možnosti, ampak zelo pomembno je, da vztrajamo.

ponke Goldsmithsa, na katerih med drugim piše kreativen in radikalen. To kar nekaj pove.

Kako vaši študenti gledajo na svojo prihodnost?

Veliko izmed njih dobi delo kmalu po diplomu. Mislim, da ne vlada malodušje, čeprav bi glede na stanje lahko bili upravičeno zaskrbljeni. Vseeno pa mislim, da gre za posameznike, ki imajo ob koncu študija unikatne sposobnosti.

Kaj je njihov naslednji korak ob zaključku?

Kolikor vem, se jih veliko odloči za podiplomski študij, kjer se specializirajo za določeno področje. Le nekaj jih postane del največjih medijskih hiš, drugi se usmerijo v različna področja raziskovanja, startupe na spletu in podobno.

Rekli ste, da se novinarstvo spreminja. Kaj to pomeni za njegov obstoj?

Zagotovo ne bo izginilo. Pri novinarstvu gre za zmožnost ljudi z znanjem, da osmislijo vsakodnevne procese za ostale. Zakaj bi to kdaj izginilo? Želja po vedenju o stvareh v svetu pri ljudeh ne bo nikoli izpuhtela.

V Sloveniji je ena izmed nevarnih možnosti za mlade diplomante prekarizacija. Kako pogosta je v Veliki Britaniji?

To je tudi pri nas velika težava, ki se začne že s pridobivanjem prakse. Če dobite delo kot praktikant, je dobro, če vas lahko starši v tem času denarno podpirajo. Kaj pa se zgodi pri drugih, ki ne prihajajo iz privilegiranega okolja? Podiplomski študij je sicer pomemben, vendar je v Veliki Britaniji tudi izjemno drag. Negotovost in izkoriščanje sta

Ziferblatovo trgovanje s časom

Ustvarjajo ga ljudje

Piše: Katarina Bulatović

Foto: Jaka Birsa

Za zidaki blizu Plečnikove knjižnice v stari Ljubljani se pričinja novo jutro. Sliši se zvok sesalca, žvenketanje keramičnih skodelic, pospravljanje pribora na svoje mesto v predal. Posode se polnijo s piškoti, kmalu bo zadišalo po kavi in čaju. Na prvi pogled je videti, kakor da je prostor na Vegovi 8 eno izmed večjih ljubljanskih stanovanj, ki se prebujata v zaspano jutro. Pa ni čisto tako. Nekaj čez deveto je in Ziferblat Ljubljana odpira vrata za svoje prve goste.

»Gertruda?« vpraša in pogleda k napisu namizne ure v roki prvih dveh obiskovalk tistega dne, ki zmedeno pokimata. Dekle zdaj nekaj vtipka v računalnik pred seboj in se jima nasmehne: »Dobrodošli! Sta prvič tukaj, kajne? Jaz sem Pia, me veseli.« Vrneta ji nasmeh, se tudi sami predstavita in začneta oprezati okoli sebe. »To ni običajna kavarna. Vse je zastoj, razen časa, ki ga tukaj preživita. Počutita se kot doma,« utečeno razloži Pia. Obrne se proti pultu za seboj z opaznim kavnim avtomatom, vrčem vroče vode, opekačem za kruh, posodo s kosmiči. Na zgornji polici je več posod s kakavom, kockami sladkorja in različnimi vrstami čaja. Ob steni na levi je nekaj polic, na katerih je kakšen ducat krožnikov različnih velikosti, kozarcev in skodelic različnih vzorcev, kakor da so vzeti iz več kuhinjskih omaric. »Ima katera že kaj izkušenj s kuhanjem kave? Nič hudega, čisto enostavno je,« zatrdi Pia, ki seže po ročki kavnega avtomata in jima hiti razlagati, kako jo pripraviti. »Mleko? Kar sami ga lahko vzameta iz hladilnika, na spodnji polici je. Pomagala vama ga bom speniti.«

Iz podstrešnega stanovanja

Koncept kavarne, kjer obiskovalci plačajo za količino minut, ki jih tam preživijo, izvira iz Rusije. Pred nekaj leti se ga je spomnil Ivan Metin. Listke s svojo poezijo je skupaj z naslovom bloga puščal po delih Moskve. Z ljudmi, ki so mu na spletu začeli slediti, se je začel dobivati v podstrešnem stanovanju. Vsak je prispeval toliko denarja, kot je lahko, nato so iz zbranega kupili piškote in čaj. Sčasoma je prostor postajal premajhen, čutili so potrebo po takem, kjer jih nihče ne bi omejeval. Stanovanje so tako razširili v prvi Ziferblat. »Nastal je v Rusiji, kjer jih je danes že deset, dva sta v Angliji, v Ukrajini se odpira drugi. Ljubljanski je edini v tem delu Evrope, odprli smo ga oktobra,« pravi njegova upraviteljica **Maša Pavoković**. Investitor iz Rusije, ki že nekaj let živi v Sloveniji, je želel v Ljubljani odpreti lokal. Med brskanjem po spletu je našel na idejo Ziferblata.

Vsak gost najprej izbere eno izmed ur. Nobena ne deluje, vendar ima vsaka svoje ime. Gertruda, Ofelija, Rozamunda in Kosobrin so le nekatere, ki kažejo različne številke, so različnih barv in velikosti. Tako razberejo čas prihoda in odhoda gostov. »Minuta za odrasle je pet centov, za študente in dijake štiri. Po prav štirih urah pa se čas ustavi in minut ne štejejo več,« pove Maša. Njihova imena niso stvar naključja. »Gertrudo prepoznajo iz Shakespearovega Hamleta, pri obiskovalcih pa je najbolj popularna Rozamunda,« pripomni in pokaže na manjšo uro vijolične barve.

Pozabi na čas, čeprav zanj plača

Kuhinjskemu pultu v osrednjem prostoru sledi velika jedilna miza s pisalnim strojem, na steni so police s knjigami. »Dve prinesesh, eno odneseš,« piše pri platnicah številnih brezčasnih romanov. Obiskovalka **Simona** Ziferblat obišče večkrat na teden. Diplomantka mednarodnih odnosov dela za nevladno organizacijo in za to potrebuje dovolj miru: »To je moja pisarna. Doma me gleda umazana posoda in prah, tukaj pa sem ustvarila drugačne vrste discipline. Pozabim na čas, čeprav zanj plačam.« Pravi, da v običajnih kavarnah občuti pritisk, če ostane dlje časa. »Tukaj je drugače. Dlje kot ostaneš, večje je razumevanje zate in tvoje delo.« Nekje zazvoni telefon, bilje pod njeno mizo poskoči. »To je Lan,« razloži in pomiri dvoletnega borderskega ovčarja pepelnate barve z velikimi modrimi očmi, nato pa se ponovno posveti delu za računalnikom. Pes se ob dotiku mimoidočega privije, poda še tačko. »Polizal te bo. Rad deli poljube,« komentira Simona.

Korak od mize so stopnice. Tokrat je skoraj na vsaki fotografija na črni podlagi, skupaj s ščipalkami in vrvice, ki čakajo na večerno odprtje fotografske razstave. Lanu se zdaj zapirajo oči, s priprtimi še vedno opreza po zvokih in gibih, obiskovalca pa prostor pelje do naslednje sobe, kjer pozornost marsikomu najprej vzbudi star klavir. Zraven je nekaj miz, naslanjači z blazinami različnih vzorcev in barv, lestenec ter številni okrasni predmeti iz več držav. Prav za vsak kos v prostoru se zdi, da nosi nešteto zgodb. »Pri izboru opreme smo razmišljali, kaj bi pri posamezniku vzbudilo udobje in umirjenost. Če bi bilo vse sterilno, bi se težko počutili kot doma,« razloži Maša.

Marsikje je kakšna družabna igra, nedokončana sestavljanica, knjiga. Vsak obiskovalec lahko svobodno izbira, kaj bo v prostoru počel, dokler pri tem ne omejuje drugih. »Ko

želiš mir, se lahko usedeš v kot in si sam. Če pa želiš spoznati deset novih ljudi, se postaviš v kuhinjo. V uri jih gre toliko zagotovo mimo in začneš se pogovarjati. Ko pridejo kakšni prijatelji in bi za družabno igro potrebovali še dva, vprašajo najprej nas, pa jih spodbudimo, da se obrnejo še h komu. Hitro se začnejo spoznavati,« pove Maša. Zdej na steno pritruje vrvice, da bi nanizala fotografije sončnih zahodov. Bliža se večerna dobrodelna razstava, eden v vrsti dogodkov, ki jih pripravljajo večkrat na teden. »Tokratno bo pripravila Joana, ki je v objektiv ujela sončne žarke Benetk. Zbran izkupiček bomo namenili 25-letni Ani Mariji iz Romunije, oboleli za rakom,« razloži.

Večno strmenje v ekrane

V tujini so natakariji pogosto plačani po lastnem zaslužku. V tem primeru obiskovalca ne bo nihče pustil sedeti štiri ure pri kavi in dveh kozarcih vode. To pomeni, da je v tem času zaslužil evro dvajset. Večkrat ga bo pogledal, dokler ne bo odšel. Marsikdo poseduje v kavarni, strmi v stvar z ekranom in pri tem nikogar ne spozna, pove Maša. Vendarle pa me zanima, kako lahko vzbudiš pri obiskovalcih umirjenost, če zanj zaračunaš. »Z okoljem. Zasnovano je kot igrišče za odrasle,« je odločna. »Če se komu zdi odštevanje časa blazno obremenjujoče in se zaradi tega ne more sprostiti, ima on težavo.« Pa se pojavi kdo, ki bi koncept izkoristil, vprašam. »Da bi vstopil in spil kavo v tridesetih sekundah? Enkrat je res prišel gospod z računico, da je lahko pri nas ob eni kavi petindvajset minut, če naroči še radensko, pa štirideset. Ampak v resnici je zanimivo, kako ob vstopu vsi obiskovalci pozabijo na čas. Zaradi okolja.« Tipični kapitalizem, dodam. Plačuješ za čas, bomo nazadnje računali še za zrak? »Ja, če bo ta izjemno čist,« se nasmehne.

Pia je študentka kulturologije in je del Ziferblatove ekipe od njegovega odprtja. »Bi marmelada?« vpraša obiskovalki, ko se zvok njunega noža zasliši na opečenju. »Obiskovalcem razložim koncept, skrbim za red in izpeljavo kakšnih dogodkov,« pove. Osem študentov dela med tednom v treh izmenah. »Smo z vseh vetrov, vsak nekaj ve in prinese v prostor nekaj svojega. Pogo-varjamo se z ljudmi, ustvarjamo atmosfero. Mislim, da nihče od nas na delo ne gleda kot na običajno službo.« Maša se pri tem nasmehne: »Če bi bilo tako, vas

Vprašaj se, kaj želiš, nato pa temu korak za korakom slediš. Stvarem moraš dati tudi čas, da dozori.

Študenti, zaposleni v kravatah, mamice z vozički, babice in dedki. Novi gosti prostor odkrivajo počasi, vendar se jih večina vrača.

lahko pošljem v prvi bližnji lokal in boste zaslužili več.« Tukaj lahko ustvarjaš, dobiš dragocene izkušnje. »V življenju hitro spoznaš, kako zelo pomembne so,« pravi Maša. Zanj je najpomembneje, da lahko dela s pravo ekipo. »Vendar z dobro voljo v trgovini ne bom kupila kruha, zato sem toliko bolj vesela projektov, ki mi nudijo finančno gotovost. Hkrati pa mi morajo biti v velik izziv in veselje.«

Pustiti, da stvari dozori

Nekaj čez sedmo zvečer je in v Ziferblatu postaja glasneje. Če je bilo zjutraj v ozadju slišati nežen blues Elvisa Presleya, so zdaj v ozračju dinamični zvoki kitare, klavirja in bobna. Stene niso več prazne, pač pa so na njih po vrVICI napeljana fotografije sončnih zahodov. Sliši se smeh, številni pomenki v več tujih jezikih, ljudi je občutno več. »Zaigramo *The Doors!*« predlaga fant v črtasti majici s kitaro. Sedi blizu dekleta za klavirjem in rdečelasca s tolkalom, s tujim naglasom se pogovarjajo v angleščini. Nazadnje se vendarle odločijo za pesem od Beatlov in ostali obiskovalci hitro prepoznajo melodijo. Marsikateri prislunke priredbi uspešnice trojice, ki hitro zaigra na nasmešek. »*Dom 4,*« hudomušno reče kitarist in vokalist, ko me zanima, ali ima skupina kakšno ime. 26-letni **Pasquale** razloži, da so se s Paulom in Natalie srečali šele nedavno v študentskem domu. »*Igramo zgolj zase, danes izjemoma tukaj,*« razloži. Prihaja iz Neaplja in je kot študent medicine v Ljubljani na študentski izmenjavi. V Ziferblatu ni prvič: »*Všeč mi je. Zdi se mi, da gre za*

prostor z razlogom. Dobiš občutek, da je vse narejeno s strastjo. To je pomembno, ne glede na to, česa se v življenju lotiš. Vprašaš se, kaj želiš, nato pa temu korak za korakom slediš. Stvarem moraš dati tudi čas, da dozorijo.« S tem se strinja 29-letni Massimo, ki prihaja iz Torina. V Ziferblatu se počuti prijetno, vendar je do koncepta skeptičen: »Koliko časa potrebuje Italijan, da spije ekspreso? Pet minut. Ne vem, ali je takšen pristop finančno vzdržen, ima pa zagotovo potencial.«

Ljudi, ki zahajajo v Ziferblat, ni mogoče natančno opredeliti. Študenti, zaposleni v kravatah, mamice z vozički, babice in dedki. Novi gosti prostor odkrivajo počasi, vendar se jih večina vrača. »*Stvari se očitno zgodijo z razlogom. Zase sem vedno govorila, da ne bom delala v gostinstvu,*« skomigne Maša. »*Šli smo čez porodne krče, se stabilizirali. Prihaja poletje, na katerega bi prostor radi prilagodili.*« Ko delamo, natančno vemo, koliko je vredna ura. Vemo tudi, koliko je vreden prosti čas. Če ga preživiš kakovostno, je neprecenljiv, še meni Maša.

Medtem ko po zraku na Vegovi letijo besede, nasmehi in pogledi še dolgo v večer, se obrazi gostov nekaterih lokalov ob Ljubljani med seboj skoraj ne srečajo. Natakarnji v zlikanih belih srajcah in telovnikih loščijo njihove mize, nastavijo cenik, gibov ne prepuščajo naključju. Prinesejo račun in marsikaterega gosta predramijo iz zatopljenosti v svoj ekran. Razlika je očitna.

Izrazi svoje mnenje

Stara baba si želi komunikacije

Piše: Ivana Simoniti
Magistrski program Evropskih študij

Odvisnost od računalnika in ogrožen jezik?

Pogovor prek tipkovnice

Piše: Uršula Vratuša Globočnik

Čas 21. stoletja, bum multimedijskega komuniciranja, čas družbenih omrežij, »vsječkanja«, fotografiranja in tisoče različnih vrst objav preko neštetihih medijev. Ne moremo več prestopiti praga doma brez pametnega telefona, brez vsakodnevnega ali, bolje rečeno, vsakominitnega pregleda Twitterja, Facebooka, Instagrama. Bodisi za pogovor s prijatelji, pregled vremenske napovedi ali pa zgolj zato, da izvemo, »komu je kaj dogajal« v soboto zvečer. Kljub današnjemu dostopu do družbenih omrežij še kar naprej poslušam ljudi, ki trdijo, da ne morejo izraziti svojega mnenja, češ da jih tako ali tako nihče ne posluša in da posledično njihove reakcije nimajo vpliva. Morda sem preveč optimistična, ampak mislim, da to ne drži. Stara baba, ki se je že tako prepogosto izogibamo zaradi strahu pred neznanim, nam danes ponuja možnosti razvijanja misli, pridobivanja novih idej in razvoja diskurzov preko družbenih omrežij. S tem se nam počasi približuje, podira geografske meje in posamezniku ponudi možnost, da se ji približa.

Starka, o kateri govorim in ki ji je očitana vse večja oddaljenost od ljudi, je Evropska unija. Modra gospa v zrelih letih, ki za samopromocijo in komunikacijsko strategijo porabi več kot 2 milijardi evrov letno, se je naučila uporabljati družbena omrežja. Želi se nam predstaviti, predvsem pa omogočiti njenim državljanom, da med seboj samostojno iščemo skupne točke in ideje. Slehera institucija te na Facebooku vsakdanje obvešča, s katerim področjem se starka trenutno ukvarja, kako skrbi za svoje državljanke in te kot uporabnika spodbuja, da deliš mnenje tudi z njo. Še objave, ki se na daleč zdijo najmanj omembe vredne, dosežejo do 3000 »vsječkov« in približno 500 »retweetov« dnevno. Evropski parlament tedensko objavlja možnosti zaposlitve, projektov in pripravništev za vsakega od nas na več področjih, ne samo za tiste, ki se z Evropsko unijo že ukvarjamo.

Morda je optimistično misliti, da se naš komentar ne bo izgubil v zmešnjavi objav vseh možnih vsebin, za katere smo prepričani, da se nas ne tičejo. Prisotnost EU je na družbenih omrežjih izjemno razvejana, vsaka izmed institucij ima namreč več profilov, vsak funkcionar svoj profil, vsako telo še nekaj več profilov, kar nam povzroča zmedo, obenem pa v nas vzbuja občutek majhnosti v še večjem svetu. Če pa si upamo pogledati bližje, zbrati pogum, da kliknemo na modro obarvane profile, na katerih lebdijo rumene zvezdice, lahko hitro opazimo, da to ne drži. Situacija je temu nasprotna. Ta razvejanost namreč nudi možnost objave širše palete vsebin, nam pa omogoča, da lažje najdemo tisto, kar nas navdihuje, motivira in v nas vzbudi željo po znanju.

Twitter Evropskega parlamenta zajema vsebine, ki variirajo vse od opozoril na spremembe v zakonodaji EU do zabavnih vsebin, kot so povabila na tekmovanja ob svetovnem dnevu števila Pi. Vsi stremimo k iskanju ljudi s podobnimi interesi, željami in ambicijami. Če jih ne najdemo, lahko kmalu izgubimo navdih, saj dobimo občutek nemoči. Zakaj torej ne bi poiskali navdiha preko meja Slovenije? EU nam svojimi komunikacijskimi kanali ustvarja brezmejno »igrišče«, kamor smo povabljeni vsi.

Nove ideje pa se ne razvijajo same, treba je pobrskati. Nič ni narobe, če inspiracijo za njih dobimo od nekoga, ki prav tako kot mi v soboto popoldne sedi na kavi in se čudi objavam Evropske unije na Facebooku, pa čeprav pije kavo na Danskem. Tvoje mišljenje je lahko tudi inspiracija neštetim drugim po Evropi. Če mnenja ne poveš na glas, pa ne daješ možnosti ostalim, da bi te slišali.

Metelkova ni le ljubljanski kotiček, kjer mladi stereotipno postavajo, pač pa tudi ulica, kjer s pogovorom in terapijo ozdravljajo duševne rane in stiske. V prijetni sobici, prav blizu naših običajnih »postavališč«, deluje zavod Nora. Ta nevladna organizacija nudi pod okriljem ministrstva za delo brezplačno svetovanje posameznikom, ki imajo težave s čezmerno uporabo spleta in kažejo znake zasvojenosti.

Zaposleni pri programu Logout pomagajo otrokom, mladostnikom in odraslim zdraviti računalniško odvisnost že tri leta. Psihologinja in svetovalka pri programu **Špela Reš** pove, da njihovi prostori ne samevajo. Večinoma prihajajo mladi med petnajstim in dvajsetim letom starosti. Letno jih obiše od 60 do 70 uporabnikov, njihovo število pa narašča. Pritrdi, da prvi stik navadno vzpostavijo starši, nato pa mladostnik prihaja sam. Velika večina jih vztraja leto ali dve; do konca. To ne pomeni popolne in večne odpovedi od vse računalniku podobne tehnologije, pač pa zmožnost nadzora nad njeno uporabo. Svetovalci spodbujajo funkcionalno in kreativno delo z računalnikom. Tako se mladostnik v končni fazi sooči z vprašanjem, kje lahko potrditev, ki jo prinaša virtualni svet, še dobi.

Delajo individualizirano – s posameznikom se ukvarja več strokovnjakov: psihologinja, specialistka za medije, zdravnica in računalničar. Iz tedna v teden skupaj postavljajo cilje, preverjajo uspešnost in spodbujajo majhne korake. Končni cilj »igričarja« je tako omejiti čas igranja računalniških iger z osem na dve uri dnevno. Reševa pove, da pri tem pomaga točen urnik dneva in občasen digitalni post – dan, ko ne prižiga niti računalnika niti telefona.

»Pogosto pravijo, da iz dolgčasa ...« mi pove Reševa, ko vprašam, zakaj potreba po tolikšni količini sedenja za računalnikom. »Vendar ne gre za dolgčas, ampak za napravo in aplikacije, ki lahko zadovoljijo večino potreb. Družbena omrežja tešijo socialne potrebe, spletno raziskovanje kognitivne, celo fizične potrebe, kadar gre za pornografijo ...« Vendar potreba ni dejansko zadovoljena. V virtualnem svetu se da preživeti, pa ima takšno življenje smisel?

Zaskrbljeno vprašam o simptomih, s pomislekom, da bi celo sama morala premisliti o terminu. Glavni alarm odvisnosti je zanemarjanje aktivnosti, v katerih je oseba prej uživala, zaradi igranja iger ali pregledovanja družbenih omrežij. Nadalje so simptomi konflikti v medosebnih odnosih, laži o tem, koliko časa je oseba preživela »online«, motnje spanja, prehranjevanje pred računalnikom ter potrlost in praznina, če ni »dnevne doze«. Pogosto pa je igranje iger simptom sam po sebi. Zakaj bežati v drug svet? V ozadju je problematika, ki je globlja in težja. Družinske težave? Samopodoba?

Identiteta, daleč od realne, tista, ki bi jo želel imeti, nam je psihološko zanimiva. Gre tudi za lažjo pot, sodoben trend, ki mu uporabniki družbenih omrežij zvesto sledijo. Z »vsječki« dobivamo povratne informacije, za katerimi gradimo samopodobo. Podobno so zastavljene igre, ki temeljijo na nivojih, kjer si vedno boljši, zmagovit, izjemen. Psihološki princip samopotrjevanja.

»Lahko razvojno izzveni, ni pa nujno,« pove Reševa, ko predlagam, da gre le za razvojno problematiko v občutljivih letih. Omeni 40-letnike, ki še kar »v pižamah ždijo na podstrešju in igrajo igrice«. Kot pravi sogovornica, zasvojenost s spletom in tehnologijami raziskujejo še dodatno, v prihodnosti pa jo bodo identificirali kot duševno motnjo.

Vendar zasvojeni z igrkami razvijajo svoje veščine, kot so strateško razmišljanje, prostorske predstave, čut za estetiko, angleški jezik. Pa je to zadnje res prednost? Na svetovanje prihajajo tudi mladi (Slovenci), ki govorijo le angleško. Torej ima splet velik vpliv na jezik. Pozitivno je, da se sploh izražajo, saj se pogosto socialno osamijo in pogovarjajo le preko spleta. Reševa temu pravi »odškrtjena komunikacija«. V njej manjkajo namreč fizična prisotnost in sporočila o neverbalni komunikaciji, ki smo jo nadomestili s sličicami. SSKJ podaja besedo čustveni simboli, a v rabi je pogostejši emotikon, pogovorno pa prevladujejo »smejko«, »smeško« in »smajli«. Zdaj veste, za kaj gre. Razširjena navada. Emotikoni nadomeščajo manko, ki ga doda naš veder zven glas, neroden nasmešek, prestopanje, omahljiv pogled, sveža energija, zabavne kretnje rok in spontan smeh.

Da v internetni pisavi ni več časa za iskanje pravih besed in njihovo zapisovanje, se pokaže s priročnimi kraticami, ki so večinoma angleške, še večkrat pa s krajšanjem besed, poenostavljanjem besedišča in slovnice. RTM, FSM, NP so vam morda že znani kot redki slovenski, pa čeprav še ti pogovorni. Zato pa ste gotovo že uporabili BRB, BTW, WTF ... Tako imenovani »netspeak« je mešanica pisnega in govornega jezika. Srečali ga boste na forumih, družbenih omrežjih, še posebej okrnjen jezik pa se pokaže v sinhronih spletnih klepetalnicah, kjer se tok pogovora ne sme prekinjati in pisec hiti ter krajša po vseh možnih poteh. Pričakovati, da bo tak jezik ostajal le na spletu, je utopično. Izrazi silijo v vsakdanji govor, nekateri mladi, obkroženi le s temi viri, pa se celo v šolskih esejih zapletajo v krajšave in poenostavitve.

Gre za socialno podzvrst jezika, interesno govorico. Se lahko zgodi, da ogrozi knjižni jezik? In še huje, se lahko zgodi, da pisni jezik ogrozi govorjenega ali da virtualna komunikacija izrine tisto v živo?

Na takšen dolgčas ne bomo pristali. Prej ali slej bomo neučakano prešli spet na staro nezapleteno in spontano sporazumevanje v živo, večere ob družinski mizi in pogovore ob kavi. Pomislite vendar – kako polepša dan »smejko« in kako resničen nasmeš mimosidočega? In končno – komu je emotikon poljuba še povzročil kakšne metulje v trebuhu?

Praktično usposabljanje na dopisništvu RTV Slovenija v Bruslju **Dopisnik iz prestolnice Evropske unije**

Piše: Blaž Mohorčič
Foto: Sanja Gornjec

Kot študent novinarstva preživljam tretji letnik na izmenjavi Erasmus+ v belgijskem mestu Louvain-la-Neuve. Na začetku, oktobra in novembra, sem poleg študija opravljal še obvezno pripravništvo na dopisništvu RTV Slovenija v Bruslju, kjer sem osnove novinarstva s fakultete spoznal še v praksi. Dopisnika Erika Štular in Matjaž Trošt sta mi približala poklic novinarja in v meni zbudila željo, da bi tudi sam nekega dne poročal iz mesta, kjer se sprejemajo pomembne odločitve.

Vse se je začelo z odločitvijo za izmenjavo v Belgiji, za katero sem se odločil predvsem zaradi francoščine. Znanje tujih jezikov je za novinarje namreč zelo pomembno. Ker pa je na predmetniku tretjega letnika tudi praktično usposabljanje in sem načrtoval celoletno izmenjavo, sem si želel, da bi usposabljanje opravljal na dopisništvu v Bruslju. S pomočjo nosilca predmeta doc. dr. Igorja Vobiča smo se uspeli dogovoriti kljub specifičnosti želje.

V državo, ki je razdeljena na francoski, nizozemski in nemško govoreči del, sem odpotoval že sredi avgusta, saj sem se pred začetkom predavanj udeležil še intenzivnega tečaja francoščine. S prakso na RTV Slovenija sem začel prvega oktobra, ravno ko so bila na urniku Evropskega parlamenta zaslivanja kandidatov za člane Evropske komisije Jean-Clauda Junckerja. Za ogrevanje sem poslušal zaslivanje britanskega kandidata Jonathana Hilla in belgijske kandidatke Marianne Thyssen, kmalu za tem pa se je začela saga s slovensko komisarsko kandidatko Alenko Bratušek.

Bratuškova, ki se je potegovala za položaj podpredsednice Evropske komisije in komisarke za energetske unijo, je bila med zaslivanjem pred pristojnima odboroma za energijo in okolje deležna zahtevnih vprašanj, na katere je odgovarjala precej splošno. Zaslivanja, med katerim sem »tvital« s profila dopisnika Trošta, so se udeležili tudi novinarji večine večjih slovenskih medijev, ki v Bruslju nimajo svojega dopisnika. Po triurnem zaslivanju prva predsednica slovenske vlade ni dajala izjav za javnost. Tako smo novinarji pridobili zgolj izjave nekaterih slovenskih evropskih poslancev in predstavnikov političnih skupin v odborih, ki z odgovori slovenske kandidatke niso bili zadovoljni. Čez nekaj dni je Bratuškova odstopila in mesto prepustila Violeti Bulc, ki je po Junckerjevem mnenju sposobna hitrega učenja.

To je predsednik novoimenovane komisije ugotovil med njunim srečanjem v Bruslju, ki je potekalo v večernih urah, na izjavi obeh pa sem skupaj z ostalimi slovenskimi novinarji počakal tudi sam. Za nekaj minut sem postal novinar Planet TV, saj se je njihov poročevalec Tomaž Bratož takrat javljal v oddajo, snemalec pa je dal mikrofona meni. Nekaj časa sem držal še mikrofona RTV Slovenija, saj na vratih ni bilo dovolj prostora za vse novinarje in snemalce.

V naslednjih dneh je bilo na plenarnem zasedanju Evropskega parlamenta v Strasbourgu zaslivanje Violete Bulc, ki je kandidirala za mesto komisarke za promet. Za pripravo je imela zgolj nekaj dni časa, s čimer se je pomen zaslivanja, ki so ga najbolj poudarjali poslanci, nekoliko zmanjšal. Prenos zaslivanja prek spleta, ki je bilo prav tako v večernih urah, smo skupaj z mentorico Eriko Štular in dopisnico Slovenske tiskovne agencije Petro Miklavc poslušali v pisarni bruseljskega dopisništva. Že pred tem sem od urednice dobil nalogo pripraviti scenarij za televizijski prispevek pred zaslivanjem, ki je bil enak mentorčinemu. Saga imenovanja slovenskega komisarja se je tako zaključila šele konec oktobra, komisija pa je z delom uradno začela prvega novembra.

Večino ostalih dni sem začel z opoldansko novinarsko konferenco Evropske komisije, na kateri so tiskovni predstavniki komisije na voljo za novinarska vprašanja. Zelo me je presenetilo, da novinarji največ informacij pridobijo po uradnem delu, ko v izjavah »off the record« različni uradniki, ki so povsem blizu komisarjem, povedo zares veliko.

Nato sem pripravil vest ali poročilo za radijski ali televizijski informativni program, a le za vajo, saj zaradi neopravljenega jezikovnega usposabljanja prispevkov niso smeli objaviti. To je bila tudi edina slabost te izjemne bruseljske izkušnje, kjer sem se spoznal tudi z delovanjem različnih evropskih institucij. Nekajkrat sta me mentorja napotila na tiskovno konferenco Evropske službe za zunanje delovanje, na katero sem se moral prijaviti, tam pa so bili zgolj tuji novinarji.

Bruseljski dopisniki, med katerimi sta poleg RTV-jevih še dopisnica STA in dopisnik časopisne hiše Delo, poročajo o dogajanju v evropskih institucijah ter delovanju zveze Nato, Sveta EU in še nekaterih drugih institucij. Med področja, ki jih pokrivajo, sodijo tudi sosednje države, kot sta Francija in Nizozemska.

Izmenjava v kraju Louvain-la-Neuve, ki je od Bruslja oddaljen približno 20 kilometrov, je na začetku potekala predvsem v znamenju kombinatorike urnikov in različnih birokratskih postopkov. Poleg tega se v Belgiji večino stvari čaka precej dolgo, na internet na primer tudi do tri tedne. Vendar pa pozitivne izkušnje odtehtajo vse težave, saj je izmenjava zagotovo najboljši način za učenje tujih jezikov. Ob tem spoznaš ogromno novih ljudi in njihovih kultur, postaneš samozavestnejši in samostojnejši, saj moraš večino stvari urediti sam. Na fakulteti profesorji od študentov zahtevajo precej več, pri čemer gre predvsem za veliko količino nalog in ne za njihovo zahtevnost. Zahvaljujoč velikemu številu izbirnih predmetov pa sem lahko izbral predmete, ki so zanimivi in uporabni.

Vsem študentom novinarstva, ki se odpravljajo na izmenjavo v Belgijo, bi torej priporočil praktično usposabljanje na enem od dopisništev slovenskih medijev, saj so dopisniki prava ekipa strokovno izjemno podkovanih novinarjev, ki so tudi zelo preprosti in sproščeni.

S prakso na RTV Slovenija sem začel prvega oktobra, ravno ko so bila na urniku Evropskega parlamenta zaslivanja kandidatov za člane Evropske komisije Jean-Clauda Junckerja.

Širjenje idej na četrtem TEDxFDV
Življenje je en sam kaos

Piše: Klavdija Rupar
Foto: osebni arhiv

Konferenca z zaščitnim znakom TED (Technology, Entertainment and Design) je dogodek, kjer se delijo ideje, vredne širjenja. Gre za niz osemnajstminutnih govorov, v katerih govorniki na strnjen način povedo in razložijo določeno idejo ali svojo izkušnjo. Lastnik licence je neprofitna organizacija Sapling Foundation iz Amerike, ki jo vodi Chris Anderson v spomin na preminulo hči. Prvi TED dogodek je bil leta 1984 v Ameriki, drugje po svetu pa potekajo eksterni dogodki TEDx, za katere lahko organizatorji pridobijo licenco.

Na Fakulteti za družbene vede bo v Veliki dvorani 23. aprila četrty TEDxFDV. Letošnja ekipa, ki jo sestavlja 33 študentov FDV-ja, se na dogodek pripravlja od decembra. Po besedah glavne organizatorke **Ive Gomboc** je vsem članom skupna ambicioznost, želja po ustvarjanju in dobro izpeljanem dogodku. Tema letošnjega je kaos, saj se organizatorji strinjajo, da je življenje nered, z izbranimi govorniki pa bodo poskušali razbiti mit o njegovi negativnosti ter poudariti, naj od njega ne bežimo, ampak se iz kaosa raje učimo.

Kdo je Iva poleg organizatorke letošnjega TEDxFDV?

Lahko bi rekla, da sem oseba polna kontrastov. Skupaj s starši vodim izletniško kmetijo, sem navdušena gledališka igralka in tudi gledalka, nekdanja veterinarica, bodoča PR-ovka in voditeljica raznih prireditev. Sem navdušenka mode in zdrave hrane, verjamem v ljudi in moč misli. Lahko torej rečem, da je tema letošnjega TEDx moj sinonim, saj je moje življenje en sam kaos.

Kdaj si se prvič srečala s TEDx?

To je bilo dve leti nazaj. Ker načeloma spremljam svetovno dogajanje, pa tudi vse dogodke po Sloveniji, sem bila prav zaprepadena, kako da ga nisem že prej poznala. Letošnja misija celotne organizacijske ekipe je tudi ta, da razbijemo nepoznavanje TEDx. Dogodek je nekaj vrhunskega in nekaj, kar bi vsak moral izkusiti v življenju, saj vsakemu prinese pozitivno izkušnjo.

Kateri je tvoj najljubši TEDx govor?

Moj prvi in najljubši je govor Mance Košir. Je nekaj, kar bi moral slišati vsak, pa ne samo slišati, tudi občutiti. Ne samo, da je Mance oseba z neizmerno širino, pa ne le intelektualno, ampak gre predvsem za stvari, o katerih govori. Pravi, da je smrt največja učiteljica v življenju. Vprašaš se, zakaj ravno smrt, ampak ko poslušas ta govor, si lahko vzameš debelo beležko, si zapišeš njen vsak stavek, ker je dejansko ta tak, da ti spremeni življenje. Ker ugotoviš, kdo smo ljudje, da nismo stroji, ampak čuteča bitja, ki se v vsej tej komercializaciji in kapitalizmu spreminjamo v brezčutne. Noben drug me ni pustil pod takšnim vtisom.

Kaj je bistvo dobrega govornika?

Ni bistvo, da je govornik nekaj dosegel v življenju ali prestal nekaj hudega, ključno je, da pove svojo izkušnjo z življenjskim žarom, ko stopi na oder. Da tisti, ki posluša, to čuti.

Kako dosežejo govorniki dober in prepričljiv nastop?

Verjamejo v idejo, o kateri govorijo, kar pomeni, da verjamejo v svoje delo in svoje poslanstvo. Mi jim tekom vaj pomagamo, da govor izpilijo do potankosti, saj je v maksimalno osemnajstih minutah, kolikor jih ima posamezni govornik na voljo, izživ povedati bistvo.

Kako potekajo vaše priprave?

Začele so se že decembra, saj smo najprej morali poskrbeti za pridobitev licence, ker brez nje ne moremo delati pod imenom TEDx. Letos nas je v ekipi kar 33, zato smo se razdelili v pet skupin, in sicer program, kreativna, promocija,

sponzorstva in logistika. Vsaka ekipa, ki ima tudi svojo vodjo, ima svoje naloge, redno pa se skupaj in po skupinah srečujemo tudi na sestankih, kjer se dogovarjamo glede podrobnosti. Tudi meni porazdelitev po skupinah olajša delo, saj lažje sledim celotnemu dogajanju in pomagam tam, kjer lahko.

Na podlagi česa ste izbrali govornike?

Najprej smo razmišljali, nato pa skupaj s celotno ekipo naredili ožji izbor. Z vsakim izmed potencialnih govornikov gremo potem na kavo in ga izprašamo vse podrobnosti. Na podlagi tega in ostalih stvari, tudi skrivnosti, potem določimo, kateri imajo tisto globljo idejo, ki jo je še posebej vredno širiti in ki bo pri obiskovalcih dosegla »wow učinek«.

Kaj je najpomembnejša stvar za dobro izpeljan TEDx dogodek?

Dobrna mera poguma in samozavesti, vera vase ter zavedanje, da to pomeni kar precejšnje odrekanje, in pa seveda dobra ekipa. Ker ničesar ne zmores sam, delo posameznika je v primerjavi z delom, ki ga zmore skupina, neprimerljivo. Tinsko delo prinaša neko veličino, ki je sam kot posameznik nikoli ne boš dosegel.

Kaj po omenjeni govori prinesejo ljudem?

Vsak se v življenju spotika ob svoje ovire, vsakomur so naj-

Življenje je en sam kaos, vendar pa je odvisno od tebe, kaj boš z njim naredil. Ali te bo porušil ali pa te bo dvignil v nebo.

pomembnejše njegove težave. Ampak pomembno je tudi, da na podlagi izkušenj drugih ljudi, ki so svoje ovire na takšen ali drugačen način premagali, najdeš nekaj, kar bo potem tebi, ko prideš domov, pomagalo, da boš uspel, se opogumil in »preskočil« svojo oviro. Če vidimo, da je nekemu uspelo oviro premagati, tudi sami postanemo bolj pogumni. TED govori dajejo tisto iskrico, ki jo lahko vsak vzame in jo uporabi pri premagovanju lastnih ovir.

Tema letošnjega dogodka je kaos. Kakšna je tvoja definicija kaosa?

Življenje je en sam kaos, vendar pa je odvisno od tebe, kaj boš z njim naredil. Ali te bo porušil ali pa te bo dvignil v nebo.

Ex Machina (2015)

Vstopnica v raziskovalni laboratorij

Piše: Anže Lebinger

The Water Diviner (2014)

Mož, ki je v smrti našel upanje

Piše: Gal Jerman

Kako daleč je znanost in tehnologija od poustvaritve človekovega uma? Stvaritve umetne inteligence, ki je ne bomo več sposobni ločiti od naravne zmesi razuma in čustev? Frankenstein je v neživo vdahnil življenje, Harrison Ford je v Iztrebljevalcu lovil replikante, Alex Garland pa v svojem režiserskem prvencu na temo razmišljujočih robotov postavlja za odtенок drugačna, a še toliko bolj pronicljiva moralna in etična vprašanja.

Caleb (Domhnall Gleeson) je nadarjeni programer v podjetju Bluebook. Izmed vseh sodelavcev je prav on izžreban za enotedensko spoznavanje z lastnikom, skrivnostnim milijarderjem Nathanom (Isaac Oscar). Calebu kmalu postane jasno, da zlata vstopnica ne odpira vrat v tovarno čokolade, temveč v raziskovalni laboratorij, kjer bradati Wonka, novodobni genij, v odročnih predelih Aljaskе skriva svoje revolucionarno delo – napredno androidinjo Avo.

Aljaska je v resnici Norveška, glavna filma pa je posneta v čudovitem hotelu doline Valldal. Slikovita pokrajina s svojo mogočnostjo navdihuje podobno kot temno prostranstvo, moderni kompleks pa s sterilnimi hodniki in omejenim dostopom do prostorov spominja na utesnjujoča vesoljna plovila.

Zanr znanstvene fantastike je in bo imeniten poligon za razmislek o prihodnosti naše vrste in človekovih večnih bivanjskih tegobah. Kolikšne širine oziroma idejne globine bo deležen gledalec, je odvisno predvsem od dobro zastavljenega scenarija. Garland je svojemu opusu kakovostnega pisanja (28 dni pozneje, Sončna svetloba, Dredd, Plaža) kar nekako pričakovano dodal nov odličan izdelek. Izdelek, ki predstavi umetno inteligenco kot naslednji evlucijski korak človeštva.

Osrednjo nit sestavlja niz pogovorov med Avo in Calebom. V osnovi gre za svojstven Turingov test, cilj katerega je določiti, ali Ava dejansko razmišlja (podobno) kot človeško bitje. Dobro zastavljeni dialogi in odlična kemija med igralcema povsem opravičita odsotnost akcijskih elementov, ki bi verjetno le odvrčali od premisleka o številnih zanimivih vprašanjih, kot na primer, ali lahko robot misli in čustvuje kot človek? Ali bodo androidi kdaj sanjali električne ovce? Ali nismo nemara tudi mi »zgolj« sprogramirana bitja, naše odločitve pa rezultat procesov, ki jih še ne razumemo dovolj dobro?

Dodatno dinamiko vnaša seksualnost Ave, kar se je izkazalo za učinkovito že v Jonzejevem celovečercu Ona. S čustvi nabite dialoge, ki vodijo v manipulacijo in prepraševanje o resničnih namenih vpletenih, nekoliko pokvari slabo tempiranje, saj ni izrazitega dramatičnega vrhunca, ki bi nadgradil sicer dobro zastavljen psihološki triler. Počasnost sama po sebi ne bi bila problem, če bi se vsebinski vidik postopoma nadgrajeval, tako pa, ko so enkrat karte na mizi, film enostavno ne postreže s presežno vrednostjo, prizorom ali mislijo.

Pri tehnični izvedbi je situacija podobna. Delo s kamero je dobro, čisti videz sovpada z zgodbo, vendar stilistično ne naredi nič omembe vrednega. Vendarle pa velja še enkrat omeniti izjemne fotografije norveške pokrajine, prav tako tudi vzdušno minimalistično zvočno podlago in pa predvsem subtilno rabo posebnih učinkov. Zares navduši realizacija mehaničnega telesa Ave.

Najboljši element pa so zagotovo igralski performansi. Moški par Isaac in Gleeson sta odlična in opozarjata na to, da se nista po naključju znašla v igralski zasedbi novega dela Vojne zvezd. Posebej Oscar Isaac je izjemen, kar pa gre pripisati tudi temu, da je lik v osnovi zelo dobro zastavljen. Nathan filozofira, teoretizira, prekomerno pije in pleše, hkrati pa ohranja dobro mero nepredvidljivosti in je kljub moralno spornim dejanjem vsekoli všečen. Vse nianse človeškega in robotskega repertoarja pa prefinjeno zadane tudi švedska igralka Alicia Vikander, ki je svoj talent pokazala že v zgodovinski drami Kraljeva afera v navezi z Madsom Mikkelsenom.

Film, ki temelji na dodelanemu scenariju ter dobri in (še) ne pretirano zvezdniški zasedbi, je primer inteligentnega, na vsebino osredotočenega ZF-ja. Pozornemu gledalcu ne bodo ušle številne reference in pomenljivi citati. Vmes se znajde celo zelo posrečen poklon Vročici sobotne noči, kar je kljub kratkosti lepa popestritev in vsekakor nekaj vrednega za filmske navdušence. Povprečnost drugih vidikov in izostanek unikatnega vrhunca naj vas zato kljub vsemu ne odvrmeta od zgodbe, ki v naslovu »pozabi« na »deus«, namesto tega pa se toliko bolj posveti filozofskemu razmisleku ter v ospredje postavlja mislečo in čutečo »mašino«.

»Iljanje je nuja tam, od koder prihajam,« izreče Connor (Russell Crowe), avstralski kmetovalec, ki se štiri leta po bitki za Gallipoli odpravi na čustveno potovanje v Turčijo, da bi našel svoje pogrešane tri sinove. Domnevno padli v boju so fantje po ženinem samomoru njegovo edino upanje za odrešitev. Želja njihove matere je bila, da bi bili pokopani doma. Z neustavljivo voljo in ljubeznijo do izgubljenih se znajde v istanbulskem hotelu, ki ga ima v lasti prelepa vdova Ayshe (Olga Kurylenko). Ta ga usmeri do polotoka Gallipoli, kjer sreča turškega oficirja, ki Britancem, pred leti še smrtnim sovražnikom, pomaga pri iskanju nešteti žrtev grozovite vojne.

Od bitke za Gallipoli mineva 100 let, zato je bilo pričakovano, da bo svojo različico prejela tudi na filmskem traku. Toda projekt je vse prej kot marketinška poteza. Prej osebni podvig Crowa, ki je dejal, da je ob branju scenarija doživel fizično reakcijo in nemudoma dobil občutek, da je za napisan material osebno odgovoren. Ob tem se je treba tudi zavedati, da ne spremljamo dokumentirane zgodovine, temveč njeno dramsko verzijo. To je opazno že v uvodnih sekvencah bitke, ki naj bi bila postavljena sredi masivne grobnice padlih vojakov. Žrtev naj bi bilo skupaj kar petsto tisoč, medtem ko film prikaže zgolj peščico teh. Razumljivo je osredotočen na tri sinove, a bi za večji učinek skorajda moral prikazati širšo sliko.

Izguba in upanje sta središčno vodilo režiserskega prvenca Russlla Crowa, ki v celoto poveže tako zgodovinsko relativno iskrene dogodke kot tudi hollywoodsko poetično upovedeno iskanje odrešitve, ki jo kot po pravilu spremlja odkritje nove ljubezni. Ljubezni, ki je mogoča le na kinematografskem zaslonu in je prikazana s pomočjo pomenljivih pogledov ter upočasnjenih romantičnih prizorov škropljenja z vodo. Kljub temu je treba priznati, da The Water Diviner ni ljubezenska zgodba. Crowe prav tako poskrbi, da njegov lik ne prevzame herojske vloge, hkrati pa nam film ne vsiljuje pridigarkega tona grozljivosti vojne. Posledice le-te so zgolj ozadje za osnovno premiso celovečerca, ki pa razočara predvsem s tehničnega vidika.

Še najbolj moteče je občasno preskakovanje kadrov in zornih kotov snemanja sicer statičnega dogajanja. To dodobra zmoti gledalčevo zmožnost poistovetenja z likom v uvodnem delu. Še posebej, ker je dogajanje postavljeno v čudovito avstralsko pokrajino, ki lahko očara že sama po sebi. Vse skupaj deluje nepotrebno in kaže na to, da je Crowe prvotno vrhunski igralec in ne mojster režije. Njegovo vodenje kamere in kadriranje je večkrat pod vprašajem, a so to zgolj malenkosti, ki ne zmotijo celokupnega izkustva. Gospodar in bojevnik, Gladiator s čudovitim umom je namreč svojo režiserko pot začel odločno in pogumno, ob nabranih izkušnjah in znanju pa lahko zagotovo pričakujemo še kakšno (boljšo) stvaritev.

Prvotne kritike so nadvse pozitivne. Film je navdušil tako obče občinstvo kot tudi profesionalne kritike. Toda do nadpovprečnosti je še dolga pot, na kateri jo ovira preprost in šibak scenarij, ki se drži le osnovnih smernic zgodbe, ne odpravi pa se globlje v psihološko ozadje. Kdo so te osebe? Zakaj bi nam bilo mar za njih? Film nam ne ponudi te zmožnosti razmišljanja, ampak nas zgolj usmeri na predvidljiv površinski zaplet. Žena, ki tebi nič, meni nič stori samomor. Mož, ki ne kaže pretiranega žalovanja. Njun odnos nam je neznan. Vdova, ki ljubi svojega sina in išče pravo ljubezen. Brat pokojnega moža, ki jo sili v neljubeč zakon. Zgodba se piše kar sama.

The Water Diviner je povsem dostojna epska drama, ki se upira predvsem na kvaliteto zvezdniško zasedbo in zgodovinsko obdobje, v katerega je postavljena. Zgodba sama zase je preprosta, a hkrati odpira dovolj podvprašanj za nadaljnji razmislek. Kar pomaga pri uspehu filma, je nepoveličevanje enega ali drugega naroda v vojni. Turška kultura tako postane eden izmed osrednjih likov. Njihova dežela, rituali in vrednote so predstavljeni s spoštovanjem, hkrati pa ponovno zmoti prikaz nasprotnosti primitivnih turških mož in ljubečih ženskih žrtev. Vse dokler ne pride civilizirani beli Avstralec. Zanimiva je uporaba nacionalne glasbene spremljave, ki nedvomno pridoča k avtentičnosti in orientalskemu vzdušju. Njena posledica pa je čustveno monotona filmska izkušnja. Tako je tudi z vizualno podobo, ki sicer na čase resda navduši, drugače pa pade pred svojim potencialom.

In kaj pomeni nenavaden naslov The Water Diviner in kakšno povezavo ima z zgodbo? Poleg tega, da je Connor odličen pri iskanju podzemelske vode, pri čemer mu pomaga njegov šesti čut, je tudi celoten film usmerjen k pojmom iskanja, odkrivanja in upanja. Ta nadnaravni vidik je subtilno podprt z narodnimi pripovedkami, ki jih Connor bere svojim otrokom. Vrhunec pa doseže, ko ta Connorja pripelje do natančne lokacije izginulih fantov. Lahko bi rekli, da naslov v sebi metaforično skriva prav to nerazdružljivo povezavo očeta s sinovi. Voda je življenje, ki ga veže ljubezen družine.

Kaj pa Mojca? (2015)

To so moške zadeve, jaz se na to ne spoznam

Piše: Nina Korošec

Šov se nadaljuje

God bless the Queen!

Piše: Sara Jagodič

Mlado režiserko Uršo Menart so pred kratkim vprašali, ali bi svoj dokumentarni film opisala kot feminističen. Odgovorila je, da je to vedno v očeh tistega, ki gleda. Dokumentarec Kaj pa Mojca? je feminističen, absolutno; če bi kdo posnel dokumentarec, posvečen moškim filmskim likom skozi zgodovino, bi ga nemudoma označili za mačističnega. Torej da, a spet ne feminističen v smislu pomilovanja. Dokumentarec izpostavi podobnosti in hkrati različnosti posameznih ženskih likov v slovenskih filmih, od Pehte, odmaknjene in divje, potem herojsko poštene Hudabivške Mete, nežne, inteligentne Vesne, vse do lahkomiselne in posledično tragične Karoline Žašler ter hladne in amoralne Slovenke. Poklanja se ženskim vlogam v zgodovini slovenskega filma, vsakemu ženskemu liku posebej, kakršen je že bil in kakšen nov pogled na žensko-moške odnose je prinesel.

Tistim najbolj trmastim ženskim likom je skupna tragičnost, kot reflektivno ugotavljajo Štefka Drolc, Milena Zupančič, Pia Zemljič, Barbara Zemljič, Maja Weiss, Varja Močnik in druge slovenske filmske ustvarjalke. Pehto je družba izgnala, Karolino in njej podobne, ki niso skrivale svoje seksualnosti, so obsojali, pokončno Meto so mučili. Izjema je trnasta Meri iz To so gadi, ki v komediji doseže svoj cilj – biti šofer. A Meri od Tonija sama zahteva, da ji reče: »Srečen sem, ker si šofer.« Niti pomisli ne, da bi bila šoferka.

Če ne trmastega, pa igrajo naivni lik. Vesna je, dokler ni spoznala Sama, živel je za šolo in plavanje, bila je tako – nedopolnjena. Ko se zaljubi, njeno življenje dobi smisel, naenkrat bi rada doživela toliko stvari, na katere, kot sama pravi, prej ni nikoli pomislila. In ko jo fant prvič razočara, bi se najraje kar ubila. In skočiti s padalom želi le zato, da bi bila všeč njemu, kot mu tudi sama pove.

Značilno je tudi nenehno trpljenje ženskih likov od prvih kadrov slovenskega filma in vse do danes. V Na klancu Francka nikoli ne doseže voza, čeprav celo življenje teče za njim. »Križa sem,« vseskozi govorijo. »Nenehno trpljenje, ki se producira že v užitku.« Motiv trpeče matere, žene ali prešuštnice v slovenskem filmu spominja na ameriški fenomen Petdeset odenkov sive. A v Ameriki so že leta 1995 posneli dokumentarec Roza kino (The Celluloid Closet, 1995), posvečen reprezentaciji homoseksualnih, biseksualnih in transseksualnih karakterjev v zgodovini hollywoodskega filma. Roko na srce, anti-gejevstvo je del splošne ideologije seksualnosti slovenske dominantne kulture in je zato takšen dokumentarec v bližnji prihodnosti zaman pričakovati. Ideja obeh dokumentarcev je podobna – sogovorniki, ki iz prve roke interpretirajo motiviko, le da v Ameriki beseda ni bila dana gejem in lezbijkam, temveč znanim filmskim obrazom in aktivistom, ki so se že pojavljali v medijih.

Menartova je v svojem dokumentarcu dala besedo izključno ženskam – slovenskim igralkam, režiserkam in kritičarkam, ki v intimnem vzdušju podstrešja filmskega studia pred kamero govorijo svoje zgodbe. Z osebnim pristopom, značilnim za vse njene dokumentarce, ponuja prvoosebne perspektive na kronološki razvoj slovenskega filma. Udeležke iz prve roke neposredno naslovijo gledalca, kar je nasploh značilno za feministične dokumentarne filme, in gledalec se skozi čustva, ki jih pri njem sproži nostalgija, lahko z njimi identificira. Menartova ni pretiravala s sogovornicami, tisti peščici, ki jih je izbrala, se je skrbno posvetila in s konstruktivističnim, ne le obtožujočim tonom, ponudila ne tako nov vpogled v preteklost in sedanost, v stereotipe o podrejenih ženskih gospodinjah, zakoreninjene globoko v družbi in posledično tudi v filmih. Ali obratno, filmski stavek gospodinje »To so moške zadeve, jaz se na to ne spoznam.«, pa ogorčen odziv nosečnice »Moj sin, pa punca!«, ki se nato reproducira v družbi kot edino, kar je prav. Kot samoumevno.

Filmske kritike je Menartova, kot že večkrat prej, prepričala. Ljudi, ki razumejo in so pripravljeni razumeti, je očarala, razjezila pa tiste, ki niso pripravljeni na spremembe in nočejo spregledati, da feminizem tudi v naših krajih ni passe. In to še dolgo ne sme postati. Ko enkrat postane zamolčan diskurz, bomo vsi živeli v utvari. Ampak saj bi nam slovenske filmske junakinje še naprej zasanjano recitirale in pele nežne, žalostne pesmi, da niti opazili ne bi.

Med projekcijo filma je v Kinodvorovi Mali dvorani sedelo dvanajst gledalk in en gledalec. Čeprav, kako že gre, se v filmski industriji predpostavlja, da v kinematografu sedi moški. Ženska ga morda spremlja. Film za ženske. Da bi tako ženske kot tudi moški razumeli, kaj je treba spremeniti in kako, ker obstaja še veliko neraziskanih tem, ki se jih v filmu in družbi lahko lotimo.

Oznanilo, da bo britanska skupina Queen ponovno zasedla odre, najprej pospremi vprašanje, ali gre res za tisti isti dobri stari bend. In ko ni več nobenega dvoma, se nenadoma pojavi vprašanje, kako vendar. Njihove legende že 24 let ni več. Pot proti dunajski dvorani Stadthalle, kjer so 1. februarja nastopili v okviru razprodane turneje, je bila tako nekoliko drugačna za vse stare koncertne mačke, ki so že doživeli večje koncerte ali pa so skupino videli v zlatih časih. Poleg dilem, komu se bo uspelo preriniti v prve vrste in kdo bo dovolj vztrajen, da bo čakal več ur v najbolj hladnem mesecu pred dvorano, je bil avtobus poln tudi pričakovanja, kako bo Queenova večdejanika potekala brez glavnega igralca, režiserja in prvega solista večera, Freddieja Mercuryja. V njegove superge je stopil Adam Lambert, ameriški pevec, znan po nastopih v oddaji American Idol. Na Dunaju je tako skupina Queen nastopila že desetič zapored, potem ko so sedemkrat nastopili s Freddiejem, dvakrat pa so oder delili s Paulom Rodgersom. Basist John Deacon se na turnejo ni podal.

Pristni kraljevski spektakel

Dunajsko prizorišče je zasedlo kar 13.000 ljudi. Nekoliko mlajše oboževalke so vreščale že ob sami omembi Lamberta, starejši pa so poskušali ugotoviti, ali bo May spet igral s kovancem in ali je Taylor že obrnil palico v levi roki. Dvomov ni bilo več, ko se je zavesa, ki jo je krasil logo benda, spustila in so oder zavzeli glavni igralci. Lambert je koncert začel odet v črno usnje z zlatimi neti in sončnimi očal. Na prvi pogled bi lahko celo rekli, da je na odru Freddie, s sunkovitimi gibi je zavzel celotno prizorišče, za popolno predstavo je nosil tudi brke. Briana ni bilo težko prepoznati, predvsem zaradi bujne pričeske, ki ima po vseh odigranih nastopih nekoliko šarmantnejši odtенок in pušča vtis, da imamo zares opraviti z legendo rocka. Toda May je brenkal s popolnoma enako jakostjo in strastjo kot vsa leta prej. Lambert se je koncertne opere lotil, kot bi bral Freddiejeva navodila in dodal nekaj lastnih vložkov. Ob zvokih Killer Queen se je tako zleknil na veliko vijolično zolo in oponašal ženske geste. Odprl je celo šampanjec in z njim zalival oboževalce v prvih vrstah. FAT BOTTOMED GIRLS je zatresla dvorano v nekoliko bolj country ritmih, energija pa se je samo še stopnjevala v I WANT TO BREAK FREE in SOMEBODY TO LOVE, dokler se ni nekajkrat zapored Adam povzpel do visokih tonov in prosil, naj se vendarle že pojavi nekdo, da ga bo ljubil. Njegov obvladljiv vibrato je zvenel tako operno, kot je to uspelo Mercuryju, vendar se je Lambert manj posluževal fazeta in dodal nekoliko spevnejši pop pridih. Oboževalcem je poleg spretnih plesnih gibov pokazal, kako dobro zna zatresti glasilke. Instrumentalna spremljava je bila manj računalniško dopolnjena in bolj »queenovska« kot z Rodgersom, za to pa je poskrbel tudi basist, ki je nadomeščal Deacona.

Potem ko so Taylor, njegov sin in May odigrali in odpeli 39, je starejši Taylor sam odpel A KIND OF MAGIC. Obiskovalci so mu navdušeno pomagali, saj mu je na oder z nekaj magije in raskavega glasu uspelo zvabiti zvok preteklega časa in dokazati, da ta morda še ni minil. Za enega izmed vrhuncev večera je poskrbel May, ki je obiskovalce nagovoril v nemščini in ko so ga navdušeno pozdravili, jim je vidno ganjen odpel in odigral LOVE OF MY LIFE. S tolikšno tenkočutnostjo, kol jo premore na kitari, je dvorano med pesmijo popolnoma umiril. Nato pa je sledila čarovnija, kot je napovedal May. Na odrskem zaslonu se je pojavil Freddie, ki se je po zadnjem refrenu priklonil, pomahal obiskovalcem, dvorano pa je za trenutek zajela skoraj popolna tišina, nato pa eden najmočnejših aplavzov tistega večera.

Še vedno šampioni

Ni šlo brez UNDER PRESSURE, I WANT IT ALL in WHO WANTS TO LIVE FOREVER, kjer je Lambert, ki se je med koncertom nekajkrat preoblekel, pel na svoj zlati mikrofona pod veliko kristalno kroglo. Ob zvokih RADIO GAGA so člani benda obstali na začetku odra in znameniti refren pospremili s ploskanjem. Lambert pa se je podal med oboževalce. Kot se za kraljevsko predstavo spodobi, se je pevec na oder vrnil v novi preobleki, pripravljen, da zapoje še nekaj arij. Tokrat se je tudi dobesedno okronal za glavno kraljico večera, saj se mu je z glave bleščala velika krona. Gre za bend, poln čarovnije, ljubezni in prestiža. Čisti barok. Tako v tonih kot tudi kostumih.

Povratak je zaznamoval WE WILL ROCK YOU, nenaden zaključek pa se je skorajda pričakovano prevesil v WE ARE THE CHAMPIONS. Po skoraj treh urah so dvorano preplavili konfeti, skoraj vse roke pa so bile v zraku. Lambert je poskrbel, da je večer poln nostalgije obarval nekoliko po svoje, v še bolj ekstravagantnih kostumih kot Freddie in z modernejšimi izvedbami pesmi, ki so bile sicer polne izrazitih gibov in vokalnih okraskov, včasih pa nekoliko prikrajšane za bolj čustveno izvedbo, ki jo imajo oboževalci v ušesih. Bendu je tako uspelo ubraniti kraljevski sloves. In čeprav Adam ni Freddie, se njegov šov po toliko letih vendarle še vedno nadaljuje.

Astrid Rosenfeld: Adamova zapuščina
Dnevnik Ane Frank malo drugače

Piše: Patricija Fašalek

Kolumna
Celjenje in »nonsensi«

Piše: Valentina Novak

Še ena zgodba, ki se vrača v preteklost, v dobo druge svetovne vojne. Taka, ki bralca prav gotovo ne pusti ravnodušnega. Toda kaj lahko ponudi, ko je vendarle toliko romanov in ostalih knjig, napisanih na to temo? Adamova zapuščina je drugačna. Drugačna je po svoji strukturi, naivnosti, zgodbi, preprostosti in kančku humorja, ki je neprestano prisoten. Ne gre za lahkotno branje in ne gre za zamorjeno zgodbo. Ne gre za romantično dramo in ne za težek zgodovinski roman. Lahkotnost, ki jo vnese avtorica v to ljubezensko pripoved, spremljajo resnične težave in posledice človekovih ravnanj.

Že sama struktura zgodbe, sestavljena iz treh delov, je drugačna. Ko že misliš, da veš, kaj te čaka in kakšen bo razplet, ugotoviš, da se motiš, in nova zgodba te popelje dalje. Najprej spoznamo Edwarda in njegovo družino. Edward naj bi bil zelo podoben dedkovemu bratu Adamu, ki je izginil med vojno. Toda zgodba se ne naveže takoj na Adama. Najprej spremljamo Edwardovo odraščanje, ki je vse prej kot običajno. Ta del knjige nam pokaže svet, ki si ga težko predstavljamo. Človeško manipulacijo, kontradiktorne ženske želje in moškost postavi na trdna tla in odpre povsem nov svet čustev, navezanosti in slepe ljubezni, ki jo lahko spregleda le nepristranski bralec. Bralec, ki se glede na svoje pretekle izkušnje lahko z zgodbo poistoveti ali pa nejeverno zmaguje z glavo in se sprašuje, kako je mogoče, da lahko pravi nastop človeka privede do take brezpogojne ljubezni, da so tudi udarci znak njegove veličine.

Zgodba o Edwardu je zanimiva, če ne od začetka pa vsaj od tam, ko skozi razvoj in najstniška leta razvija svoj značaj. Toda njegova zgodba se kar naenkrat konča, ko najde Adamov dnevnik. Od tu naprej nas pisateljica popelje v povsem nov svet in osmisli naslov knjige. Na začetku te popade rahla jeza, saj Edwardova zgodba postaja vse bolj zanimiva in konec brez konca pač ne gre. Kaj se zgodi z Edwardom? Kako bo njegovo nestabilno življenje teklo naprej? Pa kaj naj s tem Adamom, zakaj se je kar pojavil, ko je Edwardova zgodba še povsem nedokončana? Toda Adam ima novo zgodbo, ki je vredna prekinitve Edwardove zgodbe.

Najprej je treba omeniti, da je Adam Jud, ki živi v Berlinu med drugo svetovno vojno. Vzgaja ga babica, zelo močna in samostojna ženska. Njen lik je eden izmed bolj dodelanih, pa ne le znotraj dane knjige, temveč tudi v primerjavi z drugimi romani. Tako kot spremljamo Edwardovo odraščanje, tudi z Adamom odraščamo. Izredno vlogo pri tem ima trud babice, da bi »Adam nekoč nekaj postal«. Njun odnos je poseben in edinstven, nihče okoli njiju ga ne razume. Morda je bila napaka, da ga je babica vzgojila, kot da strah ne obstaja, vendar pa se brez Adamovega poguma nikoli ne bi rodila tako lepa zgodba o ljubezni in predanosti. Adamovo srce pripada le eni, in sicer Judinji Annie. Toda to ni klasična »pocukrana« ljubezenska zgodba, ni še en Pearl Harbor. Kar je on pripravljen storiti za to punco, ki so jo nacisti odpeljali v Krakov in nato naprej v judovski geto, je znak neizmernе ljubezni, strasti, poguma in nesebičnosti. Ga tudi ona tako ljubi? Kdo bi vedel, tega nikoli ni imel časa izvedeti.

Ganljiva zgodba pa se meša s strogim nacističnim režimom, ki podpira in razdira prijateljstva, povzroča trpljenje in na drugi strani življenje na veliki nogi privilegiranih. Ta roman je precej drugačen v primerjavi s tistimi zgodovinskimi romani, ki skušajo vseobsegajoče zajeti zgodovinske dogodke. Razlikuje se predvsem po zaslugi načina pripovedovanja, saj nikoli ne govori o samem dogajanju skozi oči vsevednega pripovedovalca, o vojni in Hitlerju kot objektivnem dejstvu, temveč se nam zgodovina odstira na subjektiven način, skozi Adamove oči, dogodki in občutki so prikazani in razloženi skozi Adamova srečanja in pogovore z drugimi ljudmi. Vemo le to, kar ve Adam, in Adam ne ve veliko. Ampak to, kar Adam ve, redko najdemo v kateri koli drugi zgodbi. Njega ne zanima vojna, njega zanima le Annie. In tudi takrat, ko se želi o vojni podučiti, so njegova poznanstva predvsem ljudje, ki ne govorijo nemško, ali pa ljudje, ki so videli takšne grozote sveta, da o njih nočejo govoriti.

Kmalu tudi Adam na lastni koži občuti posledice vonje, židovstva in pretiranega poguma. Kljub vsemu pa ostaja eden bolj poštenih in nesebičnih ljudi tudi v najtežjih časih. Na Edwarda počasi pozabimo. Obstaja le še Adam in njegova nesmrtna ljubezen, ki jo opisuje kot letenje ptic, sam pa postaja vse večji, dokler se ne izgubi v njenih očeh. Konec je presenetljiv, poln čustev in bralca ne bo pustil hladnega. Sama nisem mogla odložiti knjige tudi sredi noči, ker me je tako pogoltnila vase, da sem konec enostavno morala izvedeti. In konec je točno tak, kakršna je zame definicija dobre knjige: ko prebereš še zadnjo besedo, se tvoje doživljanje ne konča tam. S teboj ostane še dneve ali tedne, o njen razmišljanje in v tebi pusti občutek, kot da ti je nekaj dala.

Nemška pisateljica Astrid Rosenfeld se je v svoji prvi obravnavi tovrstne zgodovinske tematike odlično odrezala. S svojo zapuščino vrača vero v ljubezen, hkrati pa predstavi pravo trpljenje nedolžnih ljudi in nepravilnosti tega sveta na povsem drugačni ravni.

»Obstaja majhna subkultura mladih ljudi, ki berejo zgolj digitalno in v angleščini. Če ta mala subkultura nakazuje trend jutrišnjega dne, bodo slovenski izobraženci kmalu dvojezični, slovenske založbe pa bodo še kako čutile konkurenco knjig v angleščini,« mi je prejšnji teden zaupal sogovornik v intervjuju. Počutila sem se kar malo izdajalsko. Ob njegovih besedah me je namreč preželo spoznanje, da sem – kar se tiče jezika branja – tudi sama del te skupine, ki počasi ugonablja slovensko bralno kulturo. Zavedam se sicer pomembnosti ohranjanja našega jezika, pa ne le ohranjanja, temveč tudi krepitve in bogatenja besednega zaklada s slovenskimi besedami. Sloveščina mi je tudi kar pri srcu in njena jezikovna zapletenost me je že mnogokrat fascinirala. Vseeno pa že kar nekaj let na knjižnih policah posegam po angleških knjigah. Preden se že odločim za kakšno slovensko, ki je v izvirniku tuja, obvezno prej vprašam vsaj nekaj ljudi: »Pa je v redu prevedena?«

Velikokrat so me »prinesli okoli«. Občasno tudi v primeru ene najbolj popularne knjižne zbirke vseh časov, Harryja Potterja. V Princu mešane krvi lahko na primer zasledimo prevod angleške besede »nonsense« (nesmisel), ki se glasi kar ... Nonsens. »Nonsens, ga je hladno zavrnil Harry,« je zapisano v knjigi. Posebno rano mi je zadal tudi prevod franšize Igre lakote, ki nosi ogromno tehtnih in razmišljujočih sporočil, vendar so pri založbi očitno ocenili, da se s prevodom ni treba preveč potruditi. Mladi, ki jim knjiga v osnovi namenjena, bodo tako ali tako verjetno večinoma le pogledali film po knjižni predlogi. Če pa bodo že posegli po branju, se bodo odločili za angleško verzijo, glede na to, da ima njena ciljna publika v večini dobro poznavanje angleščine. Ne vem, kako naj si drugače pojasnim stavek »Midva se celiva, jaz in Peeta.«, ki v originalu zveni »Peeta and I grow back together.«, kar bi se v sloveščini lahko glasilo na primer tako: »S Peeto se ponovno zbližava.« Takšnih in podobnih primerov se najde v omenjeni zbirki (in tudi kakšnih drugih) še veliko. V prostem času namreč rada listam slovenske različice angleških knjig, ki sem jih že prebrala, in velikokrat sem negativno presenečena. Saj ne, da so zgornji primeri ključnega pomena za zgodbo, vendar prevedenih primerov tega tipa ni malo. In ko posameznik prebere 300 strani na tak način prevedene zgodbe, knjigo zapre s povsem drugačnim občutkom, kot bi jo, če bi jo prebral v izvirniku.

Tisti, ki se odločijo knjigo zares prebrati, so v večini pripravljeni na pravo malo literarno popotovanje. Skozi jezik avtorja ali protagonista dobiš občutek, kakšen je lik. Način pisanja ti ustvari kontekst – tudi v smislu, ali je tematika, ki jo knjiga obravnava, resna ali lahkotna, bistveno pa je tudi, kateri starostni skupini je namenjena. Izbor besed ustvarja vzdušje in občutek, s katerim se lažje prepustiš svetu znotraj platnic. Vse to vpliva na to, kako boš knjigo dojel in kakšen vtis bo naredila nate. Jezik je torej ključnega pomena, saj brez njega knjige ni. In v našem jeziku je toliko možnosti, ki imajo pri ustvarjanju vtisa knjige ključno vlogo; leno prevajanje lahko vse uniči. Bralec pač dobi drugačen občutek, če ga skozi branje spremljajo popačene prevzete besede, ki naredijo vzdušje izumetničeno, medtem ko se v bogati izbiri slovenskih besed zagotovo najde ustrezen prevod ali pa pač drugačna beseda, ki zajame izvorni pomen.

Iskrivi in izvorni prevodi so tisti, ki bralce (tudi mlade) pritegnejo. S tem ne mislim izvorne v smislu, da se ustvari »nova« beseda, ki je pravzaprav enaka tuji, samo poslovenjeno napisana, ali pa eden izmed prevodov, ki sploh ne spada v kontekst. V teh primerih razumem in spodbujam angleško branje. Želim pa si, da bi bile slovenske prevajalske možnosti v nekaterih knjižnih kategorijah boljše. Vem, da obstajajo tudi dobri prevodi in ni jih malo, vseeno pa se včasih ob manj kakovostnih znajdejo kar v manjšini. Lažje in hitreje je pač prevesti »Naredimo toast!« (»Let's make a toast!«), ko v resnici nazdravljamo s šampanjcem.

»Pa je v redu prevedena?«

Kolumna

Državi, kar je njenega

Piše: Matej Luzar

Na dvanajsti dan meseca marca, gregorjevo, se po ljudskem izročilu ženijo ptički. Nisem še slišal, da bi kakšen ljubiteljski ornitolog na ta dan vzel dopust, odšel v naravo in z daljnogledom oprezal za morebitnimi ptičjimi svati. Če bom kdaj slišal za kakšnega, ga bom poprosil, naj pernate prijatelje povpraša, kaj menijo o novi uredbi, ki študentom nalaga plačilo 15,5 % dajatve od zasluzka prek študentske napotnice. O njeni neprijjubljenosti namreč menda že ptički čivkajo.

Uredba, ki je v veljavo stopila prvega februarja, je bolj ali manj dobro poznana vsem, ki ob študiju delamo in plačilo prejemamo prek študentske napotnice. Do sedaj je bil tak zaslužek za študenta neobdavčen, kar je pomenilo, da je na svoj račun prejel celoten znesek zasluzka. Manj neobremenjeni so bili delodajalci, ki so morali državni blagajni nameniti 30 % zneska plačila študentu. V praksi je to pomenilo, da je moral delodajalec za sto evrov plačila študentu svojo denarnico olajšati za 130 evrov. Po novem bo moral denarnico oskubiti še za dodatne dobre tri evre, študent pa bo od tega prejel le 84,5 evra, saj mu bo preostanek študentski servis samodejno odvedel kot prispevek za invalidsko in pokojninsko zavarovanje.

Tako je, tudi s študentskim delom se bo dalo prispevati k zgodnejši upokojitvi. Da ne bi imeli občutka, da so nas z novim prispevkom oropali, si bomo študenti za vsakih 910 evrov zaslužka prisluzili mesec dni delovne dobe. »Aleluja, urejena pokojninska shema je vse, kar si želim!«, »Vendarle še nekdo drug misli na mojo pokojnino!« in »Blazen sem ob dejstvu, da bom lahko svojo delovno dobo končal pol leta prej!« so vzkliki navdušenja, ki jih ob tem ni in ni bilo slišati.

Razlogov je najbrž približno toliko, kot je tistih, ki uredbi nasprotujejo. Številni tarnajo, da s trenutno količino dela zaslužijo ravno dovolj za kritje vseh stroškov, tako da bodo morali sedaj delati več ali preživeti z manj. Nemalo je takšnih, ki državi tudi ne zaupajo. Menijo namreč, da čez 50 let, ko se bodo sami spogledovali z upokojitvijo, pokojninske sheme v Sloveniji preprosto ne bo več. Razlogov za takšno mišljenje imajo več kot dovolj, saj se je Slovenija na evropskem prvenstvu v hitrostnem otekanju denarja iz države uvrstila v vrh držav, ki so ob svoji ustanovitvi želele postati druga Švica.

Verjetno največ pa je takšnih, ki jim je za pokojnino preprosto vseeno in želijo denar zdaj. To ni ravno najboljši izgovor, a v državi, kjer stanje na področju financ spominja na cenen resničnostni šov, povsem zadovoljiv.

Prijatelj, študent fizike, me je ob uvedbi novega davka spomnil na še en vidik. Dejal je, da se za svoje bodoče delo kot inženir fizike nadeja dovolj visokega plačila, da se bo lahko, če bo želel, ob pomoči prihrankov upokojil predčasno. V času študija pa štipendija ne zadostuje za kritje vseh stroškov, zato bi mu denar zdaj prišel bolj prav. To državi, ki se ji zaradi neuravnoteženega razmerja med upokojenci in delovno aktivnimi podira sistem pokojnin, seveda ne ustreza. Zakaj ne bi posledic ravnanja nekoga, ki je rešitev za nizko rodost videl v zmanjševanju delovnih mest in premalo prostora v vrtcih, občutili mladi? Saj so ja pasivni, nikomur ne bo mar.

Tu je še minimalna urna postavka. Ta bo od zdaj znašala 4,5 evra bruto, kar se sliši super. Ko pa – če sploh, ker zaradi slabih cestnih povezav ostaja domala odrezana od ostalega dela države – obiščemo Obkolpsko regijo, ugotovimo, da je to znesek, ki si ga tam – in še kje drugje – marsikateri delodajalec ne more privoščiti. Kaj zdaj? Delo na črno? Nikakor, saj ste opazili vladne oglase, ki opozarjajo na njegovo spornost!

Pa bo študentsko delo verjetno vseeno šlo v še bolj črno smer, saj je veljavnost napotnice pri določenih oblikah dela izjemno težko fizično nadzirati, sploh če je nadzor že sam po sebi neučinkovit. Tu pridejo na vrsto tisti, ki opozarjajo, da bi 58,3 milijona evrov, kolikor si vlada obeta iz naslova nove uredbe, lahko pridobili z učinkovitejšim inšpekcijskim nadzorom. Ne le dela na črno, ampak tudi siceršnjih pravic delavcev. Žal ti ne vedo, da to ne gre, saj bi nekateri lastniki podjetij potem zaslužili premalo za nakup nove razkošne jahte. Slovenija je socialna država, kjer so tovrstni ekscesi nedopustni. Saj nismo več v komunizmu.

Kaj zdaj? Delo na črno?

Kolumna

Jezikovna opletanja

Piše: Sanja Gornjec

V času nastajanja pričujočega besedila je na priljubljenem družabnem omrežju potekala debata, ali bomo nekega marčevskega petka doživeli »otvoritev« ali »odprtje« osrednjega kulinaričnega dogodka v prestolnici. Medtem ko je večina razmišljala, kaj bo oblekla na sodobno mestno promenado, se je med komentari našlo nekaj gorečih zagovornikov jezikovnega purizma. In to na Facebooku! Valilnici stičnega tropičja, napačne rabe veznika, furija-stega opletanja z vreščavimi ločili – vas gledam, grmade klicajev – in sploh generalnega kršenja slovenskega pravopisa.

Za trenutek je treba ceniti tako potezo uporabnika, ki je v komentar prilepil geselski članek iz SSKJ-ja, kot tudi neki drugi komentar, v katerem je naslednji uporabnik svoje stališče argumentiral s semivulgarizmom; citiram: »#Ljebemti.« Srž spora se je skrivala v prevzetosti in (ne)primernosti besede »otvoritev«, ki bi jo bilo treba zamenjati s kleno slovensko različico »odprtje«. Ne gre za popolnoma enakovredno primerjavo, ampak pometakem bi tudi kokakolo morali poimenovati kot »komercialno pijačo, ki povzroča dvig želočne kisline in prezgodnje razžiranje sklenine«. Rahlo trapasto, se vam ne zdi?

Pri takšnem merjenju jezikovnih egov se pogosto pozablja, da je jezik živ. Da se spreminja, diha in razvija. Popoln dokaz za to so interpretativne ure slovensčine, ko učiteljice odraščajoči mladeži poskušajo raztolmačiti pridige Svetokriškega, ki bi sicer ostale nerazumljene v gimnazijski bibliji slovensčine (Branja 2, op. a.). Nobenega smisla nima, da slovensčino skušamo oklestiti besed, ki jim je pogosta uporaba že pripisala nek točen pomen, četudi se ta razlikuje samo za polovico odtenka. Ker je jezik odraz stanja v družbi. Prepričana sem, da sta v nastajanju prvega slovarja slovensko zemljo tlačila dva »gospodinca«, ki sta si zato prisluzila slovsko oznako »šaljivo«, danes pa nam oglaševalci poskušajo prodati pralne praške s smehljajočim se manekenom, ki hčerki spleta francoske kitke. Ali drugače: gotovo se spomnite polemik glede nove slovarske razlage za družino, ki so spremljale rojstvo novega SSKJ-ja.

Tudi sicer bi odstranitev vseh – strogo terminološko – prevzetih besed bila neumna (glej zgoraj, primer kokakola). Raje se navdušujemo nad neskončnimi možnostmi, ki jih ponuja jezik, in človekovo domiselnostjo, da besede poveže z najbolj nenavadnimi in prismojenimi pomeni. Razvezani jezik, prosti slovar žive slovensčine, ki ga z dodajanjem novih gesel ustvarjajo uporabniki, je v več delih v tiskani obliki izšel že trikrat. Nazadnje konec lanskega leta, ko je Društvo za domače raziskave izdalo knjižico z naslovom Razvezani jezik: XXXY. Ta prinaša 470 izrazov, ki se nanašajo na seksualnost v najširšem pomenu besede.

Ste se vedno spraševali, kako lično zapakirati navihana povabila? Za vas sem nabrala nekaj predlogov: »A greva na guci guc?«, »Odidiva v temo in se zalimajva.«, »Vabim te na dolčkanje.«, medtem ko bodo tistim bolj sramežljivim, ki raje ostajate »samolepilni«, prišli prav naslednji izrazi: »mastrubevšek«, »narokoko« in »fukotožena«. Slovar Razvezani jezik ni predstavnik uradne jezikovne norme, da slučajno ne pride do kakšne neljube pomote, je pa zagotovo eden boljših primerov živosti jezika, prepleta spleta in ljubezni do besede, ki prinaša humorno branje.

Da zaključim z začetkom – primarna funkcija jezika še vedno ostaja sporazumevanje in na koncu dneva bi najbrž bilo vseeno, če bi vabilo na otvoritev (ali odprtje?) bilo sestavljeno izključno iz smehljajočih se »emojijev«. Spodobi se in pravično pa je, da se vsi, ki nam je uspelo zaključiti osnovno šolo, vsaj malo zavedamo različnih govornih okoliščin, v katerih se najdemo kot govorci. Pa naj bo televizijska anketa na nacionalnem programu ali pogovor z lokalnim prodajalcem špikanih čevapov.

In kdo ve, koliko časa bi spletno prerokovanje z začetka tega zapisa še trajalo, če se ne bi oglašil neki kričavi internetni glas. »FOLK JST ČAKAM DA GREM JEST U ODPRTU KUHNHO VI SE PA KLE KREGATE KDO JE BOLJ PAMTN.« Citiram, ponovno.

Pri merjenju jezikovnih egov se pogosto pozablja, da je jezik živ. Da se spreminja, diha in razvija.